

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού
Τμήμα Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών

“Η ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΧΙΛΙΩΝ ΠΑΡΑΘΥΡΩΝ”

“QYTETI I NJE MBI NJE DRITAREVE”

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Όνομα μαθήτριας: Ζωή Δημήτρη

Αριθμός μητρώου : 677/19677026

Επιβλέπων: Κωνσταντίνος Καράμπελας, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό
(Ε.ΔΙ.Π.)

Αθήνα, 2024

Επιβλέπων: Κωνσταντίνος Καράμπελας, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό
(Ε.ΔΙ.Π.)

Β΄ Βαθμολογήτρια: Έλενα Νικολαΐδου, Ακαδ. Υπότροφη

Γ΄ Βαθμολογήτρια: Ζωή Ξανθοπούλου, Ακαδ. Υπότροφη

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ.....	5
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	8
ΤΟ ΟΝΟΜΑ	15
Η γεωγραφία , το ποτάμι Οσούμι, Τα βουνά Shpirag και Tomori	16
Τα βουνά και οι μύθοι	16
ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ	18
Το Μουσείο του Ονουφρίου.....	28
MANGALEM – GORICA	32
Mangalem (Μανγκαλέμ).....	32
Gorica (Γκορίτσα)	35
Οι γέφυρες	37
Αρχιτεκτονική σπιτιών	40
ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ	43
Εκκλησίες	45
Η Εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ – (Kisha e Shen Mehilit).....	45
Η Εκκλησιά της Αγίας Τριάδας - (Kisha e Shen Triadhes)	49
Τζαμιά	51
Τζαμί του Σουλτάνου (Xhamia Mbret).....	51
Τζαμί των Εργένηδων (Xhamia e Beqarëve):	56
Τζαμί του Μολύβδου- της Σφαίρας (Xhamia e Plumbit)	57
Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ	58
Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΓΚΟΤΖΟΜΑΝΙ	69
ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΑΛΛΩΝ ΕΡΓΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ	78
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	80
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	82
Βιβλιογραφία	86

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πόλη του Berat (Μπεράτι - Μπεράτ) έχει ρίζες αρχαίες και πλούσια ιστορία, δεν αποτελεί απλώς έναν τουριστικό προορισμό, αλλά έναν τόπο γεμάτο πολιτισμό και παράδοση. Σε αυτήν την πτυχιακή εργασία, επέλεξα να εξερευνήσω το Μπεράτ από τον φακό μου. Ο λόγος ήταν, για να αναδείξω την ιστορική και πολιτιστική του πλευρά, αρχικά, και να μιλήσω για αυτόν αφού είναι ένας τόπος που φέρει βαθιά συναισθηματική σημασία για εμένα και την οικογένειά μου. Το δικό μου προσωπικό ταξίδι ξεκινά από το "μεγάλο δωμάτιο" του πατρικού σπιτιού της μητέρας μου, εκεί που οι παιδικές αναμνήσεις συνδυάζονται με τις ιστορίες του τόπου. Έτσι ξεκινά ένα ταξίδι που προσπαθεί να αναδείξει την ουσία και την ομορφιά αυτής της πόλης στην γειτονική Αλβανία.

Στην εργασία αυτή, θα εξεταστούν διάφορες πτυχές της πόλης, η ιστορία της, οι παραδόσεις και ο πολιτισμός της, καθώς και η καθημερινή ζωή των κατοίκων της. Τα κτίρια, οι δρόμοι, οι μνήμες, και οι αφηγήσεις δημιουργούν ένα σύμπλεγμα που καθορίζει τη μοναδική ταυτότητα του Μπεράτ.

Αυτή η εργασία αποτελεί, συνεπώς, ένα προσωπικό και ακαδημαϊκό ταξίδι προς την κατανόηση και την αναγνώριση της σημασίας του Μπεράτ στο πέρασμα των αιώνων, αλλά και στο παρόν.

Εικόνα 1 Μέρος της πόλης από ψηλά

Εικόνα 2 Ο πεζόδρομος και από πίσω το Μανγαλιτ και το Κάστρο

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος ήταν πολύ προσωπική. Με την ιδέα να ξεκινάει από το "μεγάλο δωμάτιο" στο πατρικό σπίτι της μητέρας μου ανάμεσα στα σοκάκια του Mangalem. Η ανάγκη να μιλήσω και να αναδείξω τον τόπο από τον οποίο είχα τόσες παιδικές αναμνήσεις και στον οποίο μεγάλωσαν και οι δύο μου γονείς, προέρχεται από την αίσθηση του "ξεχνάω" που με κατακλύζει κάθε φορά που επιστρέφω.

Όσο περνάνε τα χρόνια οι άνθρωποι μεγαλώνουν, φεύγουν, οι καταστάσεις αλλάζουν. Αυτό το πέπλο χρυσόσκονης και ωραιοποίησης που έπλαθες στο κεφάλι σου σαν μικρό παιδί ξεκινά σιγά σιγά να χάνεται. Τα χρώματα γύρω σου δεν είναι πλέον έντονα και φωτεινά, αλλά τα βλέπεις μουντά, απλά, καθημερινά. Ξεκινάς να ξεχνάς πρόσωπα, λεπτομέρειες, καταστάσεις. Ιδικά όταν δεν είναι βέβαιο τότε θα ξαναγυρίσεις στο μέρος αυτό, καθώς η ζωή σου και η καθημερινότητά σου είναι αλλού. Έτσι λοιπόν, όποτε επιστρέφεις, μετά από καιρό, βλέπεις πράγματα αλλαγμένα και φοβάσαι ότι αυτά που εσύ θυμάσαι δεν είναι πραγματικά.

Κατά τον Bresson το ρεπορτάζ "είναι μία προοδευτική διαδικασία του εγκεφάλου, του ματιού και της καρδιάς, με σκοπό να εκφράσει ένα πρόβλημα να παγώσει ένα γεγονός ή κάποιες εντυπώσεις" Έτσι και εγώ ξεκίνησα να φωτογραφίζω με τις εικόνες μου να έχουνε μία τουριστική, θα την έλεγε κανείς, βλέψη καθώς ένοιωθα ότι αυτό θα αναδείκνυε τον τόπο μου, ήθελα να "παγώσω" αυτό που έβλεπα. Στην πορεία αυτό εξελίχθηκε σε κάτι πιο προσωπικό εν τέλη, κάνοντας με να παίρνω θάρρος και να πηγαίνω πιο κοντά σε αυτά τα οποία παρατηρούσα και θυμάμαι να έχουν μείνει στην μνήμη μου από τον τόπο μου. Ψάχνοντας πληροφορίες, ιστορικά στοιχεία και παίρνοντας συνεντεύξεις από ιστορικούς της πόλης συνειδητοποίησα την αξία αυτών των μνημείων για την πόλη μου.

Για την ολοκλήρωση της πτυχιακής εργασίας, πραγματοποίησα διεξοδική βιβλιογραφική ανασκόπηση, προκειμένου να κατανοηθεί το ιστορικό πλαίσιο και η πολιτισμική κληρονομιά της πόλης καθώς και επισκέφτηκα τρεις φορές την πόλη για την φωτογραφική κάλυψή του θέματος, στο χρονικό διάστημα μεταξύ Απρίλιο 2023 με Αύγουστο 2024. Φωτογράφισα με την crop frame Canon D750 και δύο φακούς, τον kit 18-55 και τον 55-250. Στη συνέχεια, έγινε χρήση πρωτογενών πηγών, όπως μαρτυρίες κατοίκων, συνεντεύξεις με δύο δασκάλους - ιστορικούς της πόλης τον κ.Υmer Kordha και τον κ.Llambi Goxhmani. Πολυτίμη ήταν η βοήθεια του κ. Agron Polovina, διευθυντή του Μουσείου καθώς και του προσωπικού στο Μουσείο του Ονουφρίου που μου παρείχαν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και μου άνοιξαν τις πόρτες να φωτογραφίσω ελεύθερα, καθώς απαγορεύετε στους επισκέπτες να τραβάνε φωτογραφίες μέσα στους χώρους του μουσείου. Καθώς και του Ιμάμη στο Τζαμί του Σουλτάνου. Η οικογένειά μου, η γιαγιά μου Margalina Goxhmani και η θεία μου Aferdita Goxhmani η οποίες "έτρεχαν" μαζί μου, με βοηθούσαν στις επικοινωνίες και ήταν πρώτες στο να μου δείξουν μέρη και να μου πουν ιστορίες για την πόλη μας. Ένα μεγάλο ευχαριστώ

οφείλω και στον κ. Νίκο Αποστολόπουλο, Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών, ο οποίος βοήθησε την ιδέα μου να εξελιχτεί και να φτάσει σήμερα μέχρι εδώ.

Ο Bresson είχε πει, " Ετούτο το επάγγελμα στηρίζεται τόσο πολύ στις σχέσεις που συνάπτουμε με τους ανθρώπους ώστε μία λέξη δύναται να διαλύσει τα πάντα και τότε όλες οι πόρτες ξανακλείνουν"

Εικόνα 3 Παιδικές φωτογραφίες με τον παππού και την γιαγιά στην εξώπορτα του σπιτιού. - Φωτογραφίες από την παιδική μου ηλικία, Μπεράτ 2003

Εικόνα 4 Με τους παππούδες και τις γιαγιάδες μου για τα γενέθλια μου - Φωτογραφίες από την παιδική μου ηλικία, Μπεράτ 2003

2003

Εικόνα 5 Οι δύο παππούδες μου στον γάμο των γονιών μου - Φωτογραφίες από το αρχείο της οικογένειας, Μπεράτ 2000

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Λέγεται ότι η πόλη είναι πάνω από 2.500 χρόνων και έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην Αλβανική ιστορία. Στην περιοχή του Berat έχει εντοπιστεί ανθρώπινη παρουσία από αρχαίες εποχές. Αρχαιολογικά ευρήματα μαρτυρούν ίχνη στην περιοχή από εποχές της ιλλυρική και της ρωμαϊκής περιόδου.

Τα εδάφη του Μπεράτ, σύμφωνα με τους αρχαιολόγους, κατοικούνται από ανθρώπους από τον 7^ο αιώνα π.Χ. Δύο πέτρινα σφυριά χρονολογούν την έναρξη ζωής στην προ-Χαλκολιθική εποχή (2600-1800 π.Χ.). Άλλα αρχαιολογικά ευρήματα δείχνουν ότι τον 7^ο-6^ο αιώνα π.Χ. υπήρχε προαστιακός οικισμός, με διάφορα εργαστήρια κεραμικής, άρα και κοινωνική ζωή. Σύμφωνα με τον μύθο και την ιστορία, ο οικισμός αναφέρεται και ως η αρχαία Ορέστεια και ονομάστηκε έτσι διότι εκεί κατοικούσε μια φυλή, εκείνη των Πελασγών, γνωστοί ως Ορέσται, με τον πρώτο, να είναι ο Ορέστης, ο γιος του Αγαμέμνονα.

Η πόλη ήταν μέρος των ιλλυρικών πολιτειών, οι οποίες αποτελούσαν μια ομάδα φυλών και βασιλείων που κατοικούσαν στη Δυτική Βαλκανική περιοχή κατά την κλασική αρχαιότητα. Οι Ίλλυρες ήταν γνωστοί για την πολεμική τους ικανότητα. Πολλές φορές συγκρούονταν με τους αρχαίους Ρωμαίους και κατά τον 3^ο αιώνα π.Χ., πολλοί Ίλλυρες κατακτήθηκαν από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Έτσι, η πόλη αναπτύχθηκε ως ένα στρατηγικό σημείο, διότι βρίσκεται σε υψώματα που παρέχουν εξαιρετική θέα, με αποτέλεσμα να δημιουργεί το αίσθημα της προστασίας. Η κατασκευή του ενός κάστρου δεν άργησε. Γνωστού και ως Kalaja e Beratit, το Κάστρο του Μπεράτι, συνέβαλε στη διατήρηση της ασφάλειας και της εξουσίας στην περιοχή.

Εικόνα 6 Τα τείχη του κάστρου

Μετά τον χριστιανισμό του Ρωμαϊκού Αυτοκράτορα Μέγα Κωνσταντίνου και τη μεταφορά της πρωτεύουσας από τη Ρώμη στη Βυζαντινή Κωνσταντινούπολη (σημερινή Κωνσταντινούπολη), η περιοχή του Μπεράτ έπεσε υπό βυζαντινή κυριαρχία. ή "Kodikü i Purpurit i Beratit" που

μεταφράζεται ως "Ο Πορφυρός Κώδικας του Βερατίου" και "Kodik i Artë i Anthimit" που μεταφράζεται ως "Ο Χρυσός Κώδικας του Ανθίμου". Όπως αναφέρετε και στην επίσημη σελίδα του δήμου του Μπεράτ «Ο πρώτος κώδικας χρονολογείτε τον 6^ο αιώνα μ.Χ. και είναι ένα πολύ σημαντικό χειρόγραφο για τις απαρχές των Βιβλικών γραφών. Συνολικά, περιέχει 190 φύλλα γραμμένα με γράμματα από χυτό ασήμι. Η καλλιγραφία του είναι μοναδική και τα γράμματα είναι μεγάλα (κεφαλαιογράμματη γραφή). Περιλαμβάνει δύο Ευαγγέλια: του Ματθαίου και του Μάρκου. Το υλικό του χειρόγραφου είναι περγαμνή σε βαθύ κόκκινο χρώμα (πορφυρό), απ' όπου προέρχεται και το όνομά του. Άλλα σημαντικά τμήματα του κώδικα είναι γραμμένα με χρυσό. Το εξώφυλλο του χειρόγραφου είναι μεταγενέστερο στο έργο, μεταλλικό και διακοσμημένο με σκηνές από τη Βίβλο. Το δεύτερο ανήκει στον 9ο αιώνα και είναι γραμμένος με μικρά γράμματα (μικρογράμματη γραφή). Περιλαμβάνει τα 4 Ευαγγέλια: του Ιωάννη, του Λουκά, του Μάρκου και του Ματθαίου. Οι μορφές των Ευαγγελιστών περιβάλλονται από διακοσμητικά πλαίσια που αποτελούνται από φυτικά και γεωμετρικά μοτίβα, κύκλους και λουλούδια. Και οι δύο κώδικες του Βερατίου αποτελούν μέρος της "Μνήμης του Κόσμου". Οι δύο κώδικες της Αλβανίας είναι αληθινοί θησαυροί της παγκόσμιας πνευματικής κληρονομιάς. "Ο Πορφυρός Κώδικας του Βερατίου", ένα από τα παλαιότερα αντίγραφα της Καινής Διαθήκης, αποτελεί βασική αναφορά για τη χριστιανική γραμματεία και γενικότερα για τον χριστιανικό πολιτισμό.»¹

Το 1385 το Μπεράτι καταλήφθηκε από τους Οθωμανούς, πριν τη Μάχη της Σάβρα. Κατά τη διάρκεια της οθωμανικής περιόδου, η πόλη αποτέλεσε σημαντικό κέντρο διοίκησης και πολιτισμού. Κατασκευάστηκαν πολλά μνημεία, σπίτια και τζαμιά που εξακολουθούν να κοσμούν την πόλη μέχρι τις μέρες μας. Το 1396, η αλβανική οικογένεια Muzaka ελλ. Μουζάκα, πήρε τον έλεγχο και την εξουσία του Μπεράτι, το οποίο έγινε η πρωτεύουσα του Πριγκιπάτου του Μπεράτι. Το 1417 η πόλη έγινε μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Το 1455 Ο Γεώργιος Καστριώτης γνωστός ως Σκεντέρμπεης, ο οποίος ήταν ένας φεουδάρχης και στρατιωτικός ηγέτης των Αλβανών, που αρχικά πολέμησε για την Οθωμανική Αυτοκρατορία και στη συνέχεια ηγήθηκε μιας εξέγερσης εναντίον της και πλέον αποτελεί εθνικό ήρωα της χώρας, μαζί με 14.000 αλβανικές δυνάμεις και μικρό αριθμό Καταλανών στρατιωτών, αποτυχημένα προσπάθησε να κατακτήσει την πόλη και να πολιορκήσει το Κάστρο του Μπεράτ, από μια οθωμανική δύναμη 40.000 ανδρών. Ο Οθωμανός αξιωματικός που διοικούσε το κάστρο υποσχέθηκε να παραδοθεί. Ωστόσο, ο Σκεντέρμπεης έκανε ένα σοβαρό λάθος, αφήνοντας έναν από τους στρατηγούς του να ολοκληρώσει την παράδοση. Οι Οθωμανοί είδαν αυτή την ευκαιρία για αντεπίθεση, αιφνιδίασαν τους υπόλοιπους πολιορκητές και προκάλεσαν μία από τις χειρότερες ήττες στον Σκεντέρμπεη κατά την κατά τα

---

¹ Kodiket e Beratit. Retrieved from <https://bashkiaberat.gov.al/kodiket-e-beratit/>

άλλα επιτυχημένη εκστρατεία του.² Ο Σκεντέρμπεη ήταν παντρεμένος με την Ντονίκα Αριανίτη-Μουζάκα στην Ανατολική Ορθόδοξη Μονή Αρδενίτσα³, η οποία από την οικογένεια της μητέρας της είχε το επώνυμο Μουζάκα, σημαντικής οικογένειας του Μπεράτι,

Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα όλα τα σπίτια ήταν χριστιανών και προς τα τέλη του αιώνα η πόλη αποτελούταν μόνο από 710 σπίτια. Τότε ήταν που ξεκίνησαν οικογένειες μουσουλμάνων να χτίζουν στην πόλη. Η μεταστροφή των ανθρώπων του Μπεράτι στο Ισλάμ αυξήθηκε εκείνη τη περίοδο, και αρκετός κόσμος που εγκαταστάθηκε σε αυτήν ήταν Χριστιανοί που είχαν γίνει Μουσουλμάνοι, έτσι δημιουργήθηκε το φαινόμενο πολλών Ισλαμικών ονομάτων και Χριστιανικών επώνυμων. Παράγοντες της κατάστασης αυτής ήταν κυρίως οι φοροαπαλλαγές που υπήρχαν για τους μουσουλμάνους αστικούς σε αντάλλαγμα με την στρατιωτική τους υπηρεσία. Κάπως έτσι στην πόλη δημιουργήθηκε η πρώτη γενιά μουσουλμάνων κατοίκων. Έπειτα από αυτό, οι καθημερινή ρυθμοί της πόλης θύμιζαν όλο και περισσότερο την ζωή των Οθωμανών. Από τις 30 γειτονιές της πόλης, οι 19 ήταν μουσουλμανικές.⁴

Κατά τον 18^ο αιώνα, το Μπεράτι ήταν μία από τις πιο σημαντικές πόλεις της Αλβανίας. Στην πρώιμη νεότερη εποχή, η πόλη ήταν η πρωτεύουσα του Πασαλικιού του Μπεράτι, που ιδρύθηκε από τον Αχμέτ Κουρτ Πασά, ο οποίος διοίκησε την πόλη για 20 περίπου χρόνια. Το 1777 – 1778 ολοκληρώθηκε η κατασκευή της γέφυρα του Μπεράτι, σημερινή Ura e Goricës, “Παλιά γέφυρα ή Η γέφυρα της Γκορίτσας”, από τον Αχμέτ Κουρτ Πασά. Έχει μήκος 127 μέτρα και ύψος 10 μέτρα, καθιστώντας το ένα από τα μεγαλύτερα γεφύρια της εποχής και ένα από τα λίγα που εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται από εκείνη την εποχή έως και σήμερα.⁵

---

² Gjergj Kastrioti Skënderbeu: The Dragon of Albania. (2024). Retrieved from <https://trespasser-on-earth.org/albania/skenderbeu/>

³ Elsie, Robert (2000). A dictionary of Albanian religion, mythology, and folk culture. New York University Press. σελ. 14. ISBN 0-8147-2214-8.

⁴ Skendi, Stavro (1967a). The Albanian national awakening. Princeton: Princeton University Press. p. 12. ISBN 978-1-4008-4776-1.

⁵ Unique Site - Gorica Bridge. (n.d.). Retrieved from <https://berat.al/top-place?id=30>

Εικόνα 7 Η γέφυρα της Γκορίτσας

Ο Αχμέτ Κούρτ Πάσα ήταν από την Lushnja (Λούσνια) της Αλβανίας και είχε πολύ καλή σχέση με κάποιες οικογένειες της πόλης και έτσι έγινε ο Πασάς της. Το 1887 εκείνος δήλωσε κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και για εκδίκηση οι Οθωμανοί πλήρωσαν τον προσωπικό του γιατρό ο οποίος ήταν Έλληνας και ορθόδοξος να τον δηλητηριάσει, έτσι και έγινε. Ο τάφος του βρίσκεται κοντά στο Τζαμί του Σουλτάνου .⁶

Το Μπεράτι ενσωματώθηκε στο Πασαλίκι των Ιωαννίνων μετά την ήττα του Ιμπραήμ Πασά του Μπεράτι από τον Αλή Πασά το 1809. Το 1867 το Μπεράτι έγινε σαντζάκιο⁷ στο βιλαέτι των Ιωαννίνων.⁸ Το σαντζάκι του Μπεράτ και η ίδια η πόλη βρίσκονταν υπό την κυριαρχία της αλβανικής οικογένειας Ντρίονι ελλ. Βριόνι. Κατά την ύστερη περίοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, ο πληθυσμός της πόλης ήταν 10 με 15.000 κάτοικοι, με τους Ορθόδοξους Χριστιανούς να αποτελούν τα 5.000 άτομα.

Η Αλβανία κήρυξε την ανεξαρτησία της από την Οθωμανική Αυτοκρατορία το 1912. Στον Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος η Αλβανία, σαν χώρα, πήρε έναν σχετικά μικρό ρόλο, αφού βρισκόταν στην περιοχή που πλήττονταν από της συγκρούσεις μεταξύ της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας, της Σερβίας, του Μαυροβουνίου και της Βουλγαρίας, οπότε βρισκόταν ακόμα σε φάση οργάνωσης του κράτους και δεν συμμετείχε ενεργά στον πόλεμο.

Η περίοδος του κομμουνισμού, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο επηρέασε την πόλη, τον πολιτισμό της και τους ανθρώπους. Ο Ενβέρ Χότζα, ήταν ο ηγέτης του Κομμουνιστικού

---

⁶ Από την συνέντευξη και τις πηγές του Ιστορικού της πόλης Ymer Kordha

⁷ σαντζάκι το [sandzâki] O44 : (ιστ.) διοικητική υποδιάρθρωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. [τουρκ. sancak -i] Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα. (n.d.). Retrieved from https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CF%83%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B6%CE%AC%CE%BA%CE%B9

⁸ Κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σαν βιλαέτι αναφέρονταν οι μεγάλες διοικητικές περιφέρειες στις οποίες χωριζόταν η επικράτεια.

Κόμματος, ανέλαβε την εξουσία μετά την πτώση του καθεστώτος του Αχμέτ Ζόγκου το 1944. Κατά την περίοδο εκείνη στο Μπεράτι αναπτύχθηκε πολύ η βιομηχανία, με εργοστάσια διαφόρων ειδών να χτίζονται στο περίγυρο της πόλης. Ο κόσμος της ένοιωθε καταπιεσμένος πάραυτα.

Εικόνα 8 Σπίτια χτισμένα την εποχή του κομμουνισμού

Το 1990 ήταν μια εποχή μεταστροφής, όπου οι άνθρωποι ανακάλυπταν ξανά τη γεύση της ελευθερίας με την έλευση της δημοκρατίας. Κατά τη διάρκεια της μετάβασης, ο θυμός που είχαν κρατήσει τόσο καιρό από την καταπίεση του κομμουνισμού εκδηλώθηκε. Έτσι, κατέστρεψαν πολλά από τα κτίρια και τα σύμβολα και γενικά ό,τι θύμιζε το προηγούμενο καθεστώς. Λόγο αυτού η βιομηχανία άρχισε να υπολειτουργεί και η φτώχεια κατέκλισε την πόλη. Η μόνη λύση ήταν η μετανάστευση. Η χρονιά του 1997 σηματοδότησε ένα κρίσιμο κεφάλαιο στην ιστορία της Αλβανίας, με την έκρηξη μιας εμφύλιας κατάστασης που οδήγησε σε αναρχία και βία σε όλη τη χώρα. Σχηματίστηκαν συμμορίες που διέπρατταν αποτρόπαια εγκλήματα για μικρά χρηματικά ποσά. Οι ανθρώπινες απώλειες ήταν τρομακτικές, με κύρια θύματα να είναι νέοι άνθρωποι που έχασαν τις ζωές τους πρόωρα και άδικα.

Σήμερα, το Μπεράτι είναι μια δυναμική πόλη που συνδυάζει την ιστορία του με τη σύγχρονη ζωή. Με πολυάριθμα μνημεία, ζωντανές παραδόσεις του, και πολιτισμό. Η αρχιτεκτονική της ομορφιά και η ιστορία, την έχουν κάνει αντικείμενο ενδιαφέροντος για τον οργανισμό UNESCO (Οργανισμός «Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό»). Πολλά μνημεία και ιστορικά σημεία του Μπεράτι έχουν κηρυχθεί από τον UNESCO ως παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά, το 2008, καθιστώντας το ένα από τα πιο σημαντικά πολιτιστικά κέντρα στον κόσμο. Η προστασία και η διατήρηση της κληρονομιάς αποτελεί προτεραιότητα για την πόλη και τη διεθνή κοινότητα.

Εικόνα 9 Κεντρικός δρόμος προς την κεντρική πλατεία

Εικόνα 10 Ο κεντρικό πεζόδρομος

Εικόνα 11 Νεότερες γειτονιές και σπίτια στην πόλη

Εικόνα 12 Νεότερες γειτονιές και σπίτια στην πόλη

ΤΟ ΟΝΟΜΑ

Το όνομα της πόλης έχει την δικιά του ξεχωριστή ιστορία. Στα αλβανικά η πόλη ονομάζεται Berat ή Beratí, που προέρχεται από την ονομασία Βέλγραδϋ (Bel(i)grad, Βελιγράδι) που έδωσαν οι Βούλγαροι στην πόλη τον 9^ο αιώνα.⁹ Η μετάφραση της λέξης Belgrade είναι λευκή πόλη ή ωραία πόλη. Με το όνομα αυτό ήταν γνωστή σε ελληνικά, λατινικά και σλαβικά έγγραφα κατά το Μέσο και Ύστερο Μεσαίωνα. Στα Ελληνικά το όνομα αποδόθηκε ως Βελλέγραδα.

Υπάρχουν ενδείξεις ότι το Μπεράτι αποτελούσε τη θέση του αρχαίου μακεδονικού οχυρού και ότι ήταν η πόλη της Αντιπάτρειας, η οποία ήταν γνωστή ως η πόλη του Αντίπατρου. Ο Αντίπατρος ήταν Μακεδόνας στρατηγός και πολιτικός, που υπηρέτησε ως τοποτηρητής του Μεγάλου Αλεξάνδρου κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του στην Ασία. Γεννήθηκε στη Δυναστεία των Αντιπατριδών και ήταν γιος του Ιόλα, από την αριστοκρατική οικογένεια της Πέλλας. Μαζί με τον αδελφό του, τον Κάσσανδρο, αποτέλεσαν σημαντικούς πολιτικούς και στρατιωτικούς παράγοντες στην αρχαία Μακεδονία.

Εικόνα 13 Ο δρόμος Αντιπάτρεα διασχίζει όλη την πόλη

Κατά την πρώιμη βυζαντινή περίοδο, το όνομα της πόλης ήταν Πουλχεριόπολις, που σημαίνει «πόλη της Πουλχερίας». Κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ήταν γνωστή ως Arnaut Belgrad, που σημαίνει «Βελιγράδι των Αλβανών», ενώ κατά κοινή ονοματολογία αναφερόταν απλώς ως Μπελγράτ, εξ ου και η μετέπειτα συγκοπή σε Μπεράτ.

Το Μπεράτ είναι γνωστό στους Αλβανούς ως “ Η Πόλη των ένα πάνω από ένα παραθύρων”, στα αλβανικά, “Qyteti nje mbi nje dritarene”. Πολλές φορές προφέρετε και ως “Qyteti I njemij dritarene” που μεταφράζεται “η πόλη των χιλίων παραθύρων”. Ανακηρύχθηκε «Πόλη-Μουσείο» από τον Ενβέρ Χότζα τον Ιούνιο του 1961.

⁹ Elsie, Robert (2010). Historical Dictionary of Albania (2nd ed.). Scarecrow Press. p. 46.

Η γεωγραφία , το ποτάμι Οσούμι, Τα βουνά Shpirag και Tomori

Το Μπεράτ βρίσκεται στα δεξιά του ποταμού Osumi (Οσούμι), που αλλιώς είναι νωστός και ως Αψός, σε μικρή απόσταση από το σημείο όπου συναντά τον ποταμό Molisht (Μολίστ). Το παλιό κέντρο της πόλης αποτελείται από τρία μέρη: Kalaja (Καλάγια, τον λόφο του κάστρου και το Κάστρο), το Mangalem (Μανγκαλέμ στο πόδι του λόφου του κάστρου) και τη Gorica (Γκορίτσα στα αριστερά Οσούμι). Ο ποταμός Οσούμι έχει χαράξει ένα φαράγγι βάθους 915 μέτρων μέσα από τον ασβεστόλιθο στη δυτική πλευρά της κοιλάδας, δημιουργώντας μια απότομη φυσική φρουρά, γύρω από την οποία χτίστηκε η πόλη σε αρκετές ποτάμιες βάρθρες.

Εικόνα 14 Τμήμα της πόλης με θέα το βουνό Tomori

Γύρω από την πόλη επεκτείνονται δύο βουνά, ένα αριστερά της και ένα δεξιά της. Στα αριστερά είναι το βουνό Tomori (Τομόρι) με υψόμετρο 2.417 μ. και στα δεξιά το βουνό Shpirag (Σπιράγκ) με υψόμετρο 1,198 μ. Η ιδιαιτερότητα στα δυο αυτά βουνά που βρίσκονται το ένα απέναντι από το άλλο είναι πως το Τομόρι έχει κατά μήκος του μεγάλα βαθουλώματα, ενώ το Σπιράγκ “κόβεται” με κάθετες γραμμές.

Εικόνα 15 Τμήμα της πόλης με θέα το ποτάμι Osumi και το βουνό Shpirag

Τα βουνά και οι μύθοι

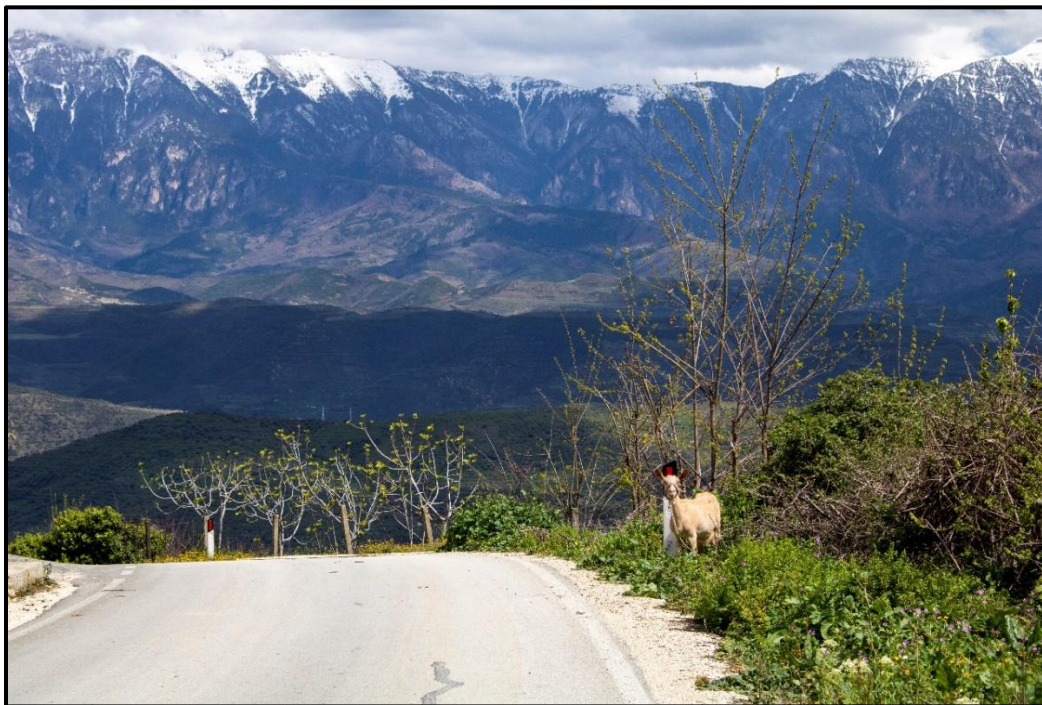
Μια φορά και έναν καιρό ήταν δυο όμορφα παλικάρια, τον έναν τον λέγαν Τομόρ και τον άλλον Σπιράγκ. Απέναντι τους ζούσε η όμορφη Καλάγια. Και τα δυο παλικάρια ήθελαν να την παντρευτούν. Εκείνη είχε μπει σε δίλημμά και δεν μπορούσε να διαλέξει ανάμεσα τους. Αυτό έγινε η αφορμή να τσακωθούν τα δύο αγόρια. Ο Σπιράγκ, με την οργή στην καρδιά του, πήρε

ένα toruz (ρόπαλο)¹⁰ και άρχισε να χτυπάει τον Τομόρ, ο οποίος, πληγωμένος και θυμωμένος, σήκωσε το σπαθί του και άρχισε να τον κόβει. Στην μάχη αυτή τα δύο αγόρια βρέθηκαν νεκρά στο έδαφος. Η Καλάγια τότε έκλαψε τόσο πολύ, πληγωμένη από τον χαμό τους, που τα δάκρυα της έγιναν ένα ποτάμι.

Ένας άλλος μύθος αναφέρει ότι το βουνό Τομορι ήταν το σπίτι του θεού Τομόρι, του αρχαίου θεού που θεωρείται ο προστάτης της φύσης και των θηραμάτων.

Όσον αφορά το βουνό Σπιράγκ, υπάρχουν διάφορες εκδοχές στον μύθο. Αναφέρουν ότι το βουνό ήταν ο τόπος όπου οι αρχαίοι θεοί ζούσαν και αποφάσιζαν για την τύχη του κόσμου. Άλλοι μύθοι αναφέρουν ότι το Σπιράγκ είναι η κατοικία της θεάς της αγάπης και της ομορφιάς.

Σε μια άλλη αλβανική λαϊκή παράδοση, το όρος Τομόρ έχει ανθρώπινη μορφή και συνδέεται με τη θρυλική φιγούρα του Μπάμπα Τομόρ, ο οποίος παρουσιάζεται ως ηλικιωμένος γίγαντας με μακρά λευκή γενειάδα και τέσσερις θηλυκούς αετούς, που αιωρούνται πάνω του και σκαρφαλώνουν τις χιονισμένες πλαγιές του¹¹

Εικόνα 16 Το βούνο Τομόρι φαίνεται στο βάθος

¹⁰ Το όπλο αυτό είναι ένα είδος γκλομπ ή μπάτον με μια βαριά, σφαιρική κεφαλή που ονομάζεται "mace" στα αγγλικά. Χρησιμοποιείται συνήθως για αυτοάμυνα ή ασφάλεια, καθώς η βαριά κεφαλή του μπορεί να προκαλέσει σοβαρές βλάβες σε έναν επιτιθέμενο. Είναι ένα από τα παλαιότερα και πιο βασικά όπλα, χρησιμοποιούμενο κυρίως κατά τη διάρκεια της Μεσαιωνικής περιόδου. Mace: Italian. (n.d.). Retrieved from <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/29020>

¹¹ Elsie 2001, A Dictionary of Albanian Religion, Mythology, and Folk Culture. New York, NY: New York University Press. σελίδες 252–254.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

Το Κάστρο του Μπεράτι, χτισμένο σε έναν βραχώδη λόφο στη δεξιά όχθη του ποταμού Οσούμι. Μετά την καταστροφή του από τους Ρωμαίους το 200 π.Χ., τα τείχη του ενισχύθηκαν τον 5^ο αιώνα μ.Χ. από τον Βυζαντινό Αυτοκράτορα Θεοδόσιο Β΄, ξαναχτίστηκαν τον 6^ο αιώνα από τον Αυτοκράτορα Ιουστινιανό και πάλι τον 13^ο αιώνα από τον Δεσπότη της Ηπείρου Μιχαήλ Α΄ Κομνηνό Δούκα, εξάδελφο του Βυζαντινού Αυτοκράτορα. Η κύρια είσοδος, που βρίσκεται στη βόρεια πλευρά, προστατεύεται από ένα οχυρωμένο προαύλιο, και υπάρχουν τρεις μικρότερες εισοδοί. Παρά τις φθορές που έχει υποστεί, το φρούριο του Μπεράτι παραμένει ένα εντυπωσιακό θέαμα. Τα κτήρια που βρίσκονται σήμερα μέσα στο κάστρο είναι του 13^{ου} αιώνα και έχουν ανακηρυχθεί διατηρητέα μνημεία λόγω της χαρακτηριστικής αρχιτεκτονικής τους. Το Κάστρο είναι από τα λίγα κατοικήσιμα κάστρα στα Βαλκάνια, με μόνιμους κατοίκους. Πολλά, όμως, από τα σπίτια έχουν γίνει ξενοδοχεία και δωμάτια για τους τουρίστες. Λειτουργούν και πολλά εστιατόρια και καφέ.

Στα κείμενα αναφέρετε ως Αντιπάτρεα γύρω στο 216 π.Χ. Από τους Ρωμαίους ονομαζόταν και *Albanorum oppidum* (φρούριο των Αρβανών). Τα τείχη του Κάστρου έχουν περίμετρο 1400 m, με την ανατολική πλευρά αυτού του τριγώνου να έχει μήκος 620 m, ενώ τα άλλα δύο είναι ίσα και έχουν μήκος 410 m. Σε αντίθεση με άλλα κάστρα, το κάστρο του Μπεράτι έχει χτισμένους 24 πύργους, που σήμερα ονομάζονται TABJE στα τουρκικά. Στην περιοχή των 9,6 εκταρίων του κάστρου υπάρχουν αρκετές εκκλησίες, από της οποίες κάποιες είναι ερειπωμένες, η τουρκική Saraje, τα ερείπια δύο τζαμιών (το Κόκκινο Τζαμί και το Ακ Τζαμί), οι δεξαμενές νερού που ονομάζονται Σαράντζα, η πλατεία της Sallabanda, η πλατεία που ονομάζεται Fusha e madhe κ.α. Ενώ το μεγαλύτερο μέρος της εσωτερικής αυλής καταλαμβάνεται από μια σειρά από σοκάκια, κήπους, βάσεις και κατοικίες που συνθέτουν τη γειτονιά που ονομάζεται Kala. Το κάστρο είχε 7 εισόδους οι οποίες χτίστηκαν κατά καιρούς και όλες έχουν διαφορετικό όνομα. Από αυτές δεν διασώζονται όλες.¹²

Εικόνα 17 Οι παλιές φυλακές του κάστρου

¹² Berati, Etnografia në shekuj, Parashqevi Sahatçi (Salepi), Tirane 2011, εκδ. Botimet Toena Σελ 229

Εικόνα 18 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου

Εικόνα 19 Οι παλιές φυλακές του κάστρου

Εικόνα 20 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου

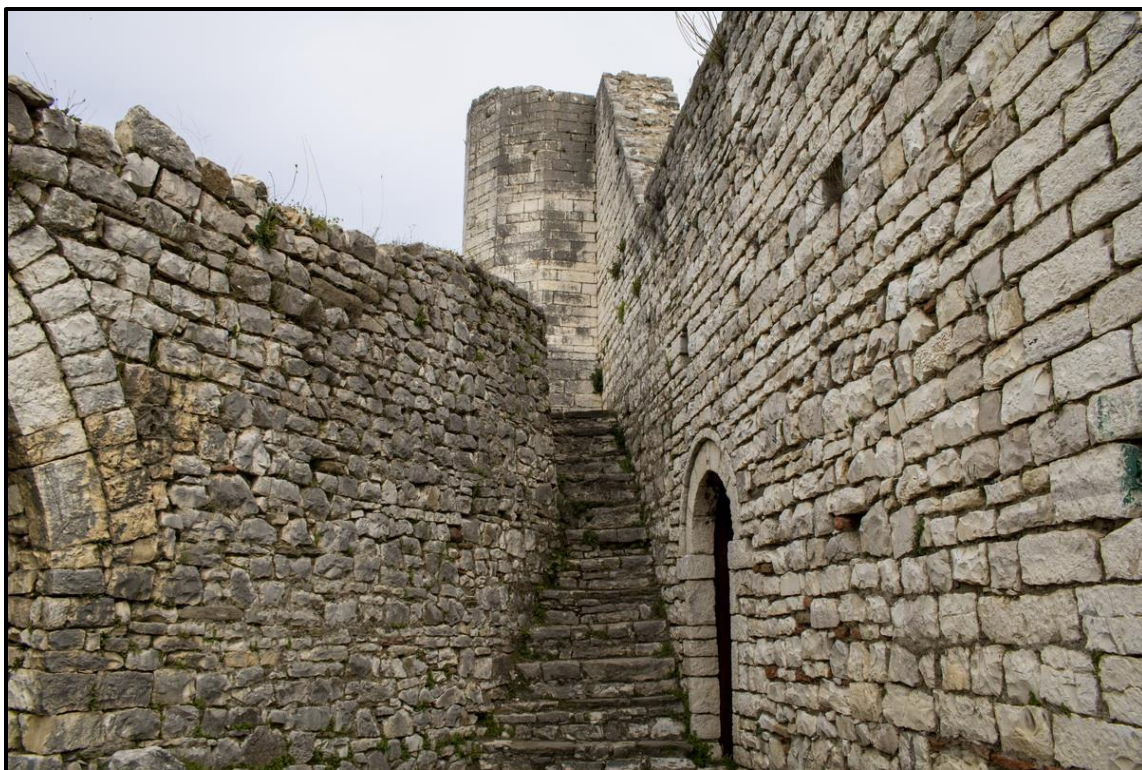
Εικόνα 21 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου

Εικόνα 22 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου

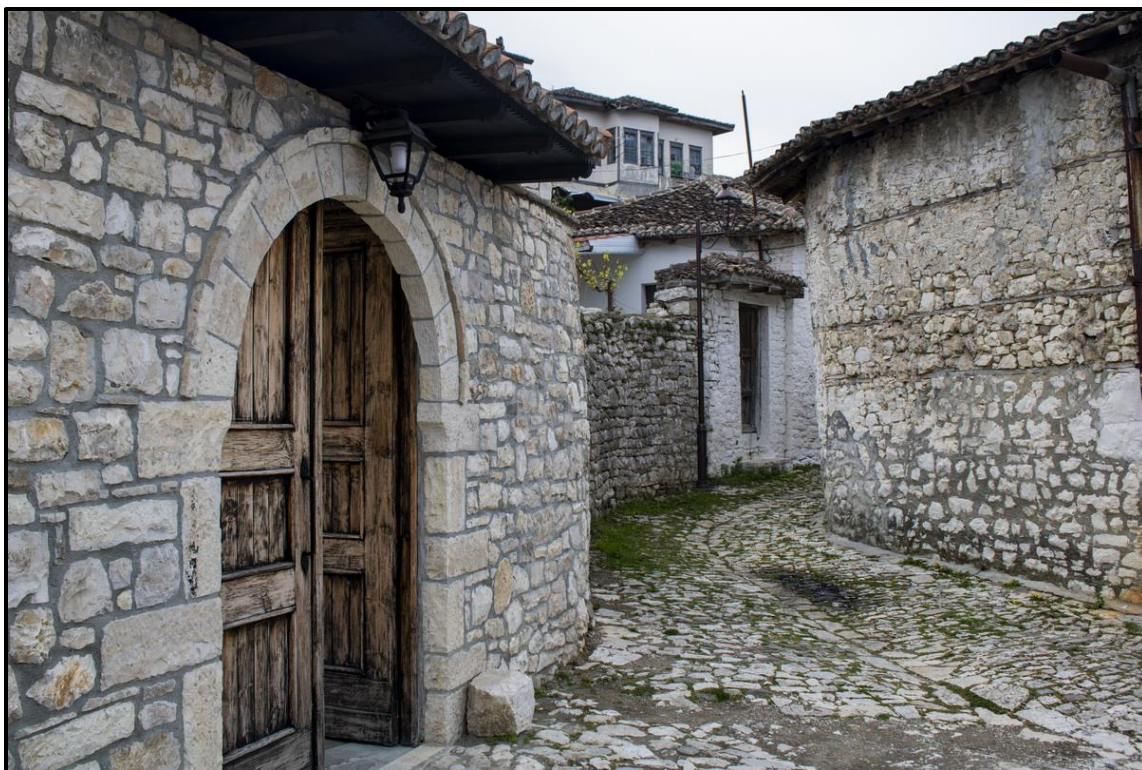

Εικόνα 23 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου

Εικόνα 24 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου – Η εκκλησία της Αγίας Τριάδας

Εικόνα 25 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου

Εικόνα 26 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου

Εικόνα 27 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου

Εικόνα 28 Η αλβανική σημαία υψωμένη στο πιο ψηλό σημείο του Κάστρου

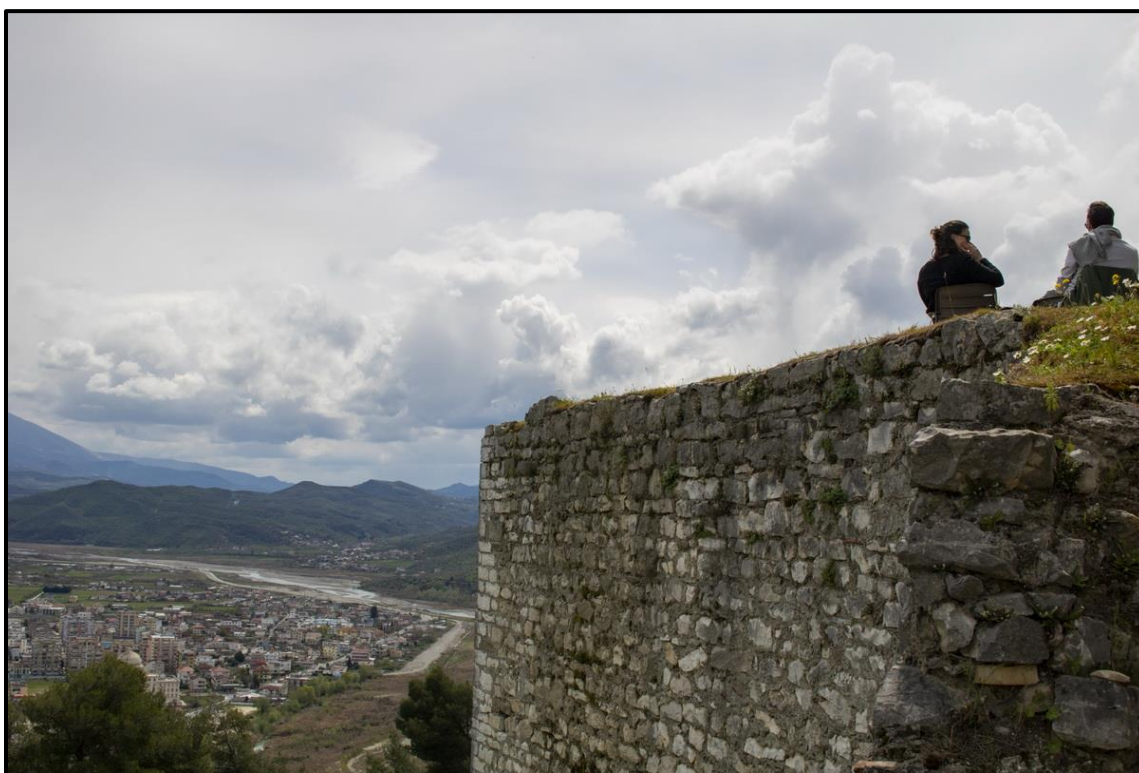

Εικόνα 29 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου

Εικόνα 30 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου

Εικόνα 31 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου

Εικόνα 32 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου - Ηλικιωμένο ζευγάρι κάθεται πάνω σε ένα κανόνι

Το Μουσείο του Ονούφριου

Μέσα στο κάστρο και συγκεκριμένα μέσα στην εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στεγάζεται το Μουσείο του Ονούφριου. Στο μουσείο υπάρχει μια συλλογή από έργα του Ονούφριου, κυρίως αντίγραφα των τοιχογραφιών του και εικόνες. Εκτός από τα έργα του, στο μουσείο βρίσκονται και άλλα αντικείμενα που σχετίζονται με την ιστορία και την τέχνη της περιοχής, έτσι δίνεται στον επισκέπτη μια ολοκληρωμένη εικόνα της βυζαντινής τέχνης και της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης.

Εικόνα 33 Το εξωτερικό του Μουσείου

Ο Ονούφριος Αργίτης ή Ονούφριος του Νεοκάστρου ήταν ένας εικονογράφος και αρχιερέας της Ορθόδοξης Εκκλησίας στο Ελμπασάν, ο οποίος δραστηριοποιήθηκε κατά τον 16ο αιώνα σε περιοχές που σήμερα ανήκουν στη νότια Αλβανία και τη νοτιοδυτική Μακεδονία. Τα έργα του επηρεάστηκαν από την μεταβυζαντινή και τη βενετική τέχνη. Εκτός από τις εικόνες, ζωγράφισε πορτρέτα, τοπία και εκκλησίες.¹³

Έγκυρες πληροφορίες για τη ζωή του Ονούφριου υπάρχουν λίγες, καθώς έγινε γνωστός στις αρχές του 20ού αιώνα. Για την καταγωγή του, διασώζεται μόνο μια επιγραφή στον ναό των Αγίων Αποστόλων κοντά στην Καστοριά. Πιστεύεται ότι ο Ονούφριος γεννήθηκε στις αρχές του 16ου αιώνα, είτε στην περιοχή του Μπεράτι, είτε κοντά στην Καστοριά ή στα Γρεβενά.¹⁴

Ο Ονούφριος ζωγράφιζε με μεγαλύτερο ρεαλισμό και ατομικότητα τις εκφράσεις των προσώπων, ξεφεύγοντας από τις αυστηρές συμβάσεις της εποχής του. Ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε το ροζ χρώμα στη ζωγραφική εικόνων, αλλά το μυστικό αυτού του χρώματος χάθηκε μαζί του και δεν περάστηκε στην επόμενη γενιά. Τα έργα του ξεχωρίζουν για την έντονη χρήση χρωμάτων και φυσικών βαφών.

¹³ Robert Elsie (2010). Historical Dictionary of Albania. Rowman & Littlefield. σελίδες 339–. ISBN 978-0-8108-6188-6

¹⁴ Σίσιου, Ιωάννης. «Ο παλαιός των ημερών ως ξεχωριστή εικονογραφική σύλληψη του ζωγράφου Ονούφριου στην Καστοριά» (PDF).

Ο Ονούφριος ίδρυσε σχολή ζωγραφικής στο Μπεράτι, την οποία κληρονόμησε ο υιός του, ο Νικόλαος. Μετά το θάνατό του Νικόλαου, ο Ονούφριος ο Κυπριώτης και ο Κωνσταντίνος Σπαταράκος.

Εικόνα 34 Μέσα στο μουσείο - το εικονοστάσιο της εκκλησία της Κοιμήσεως της Παναγίας, διακοσμημένο από τον Ονούφριο

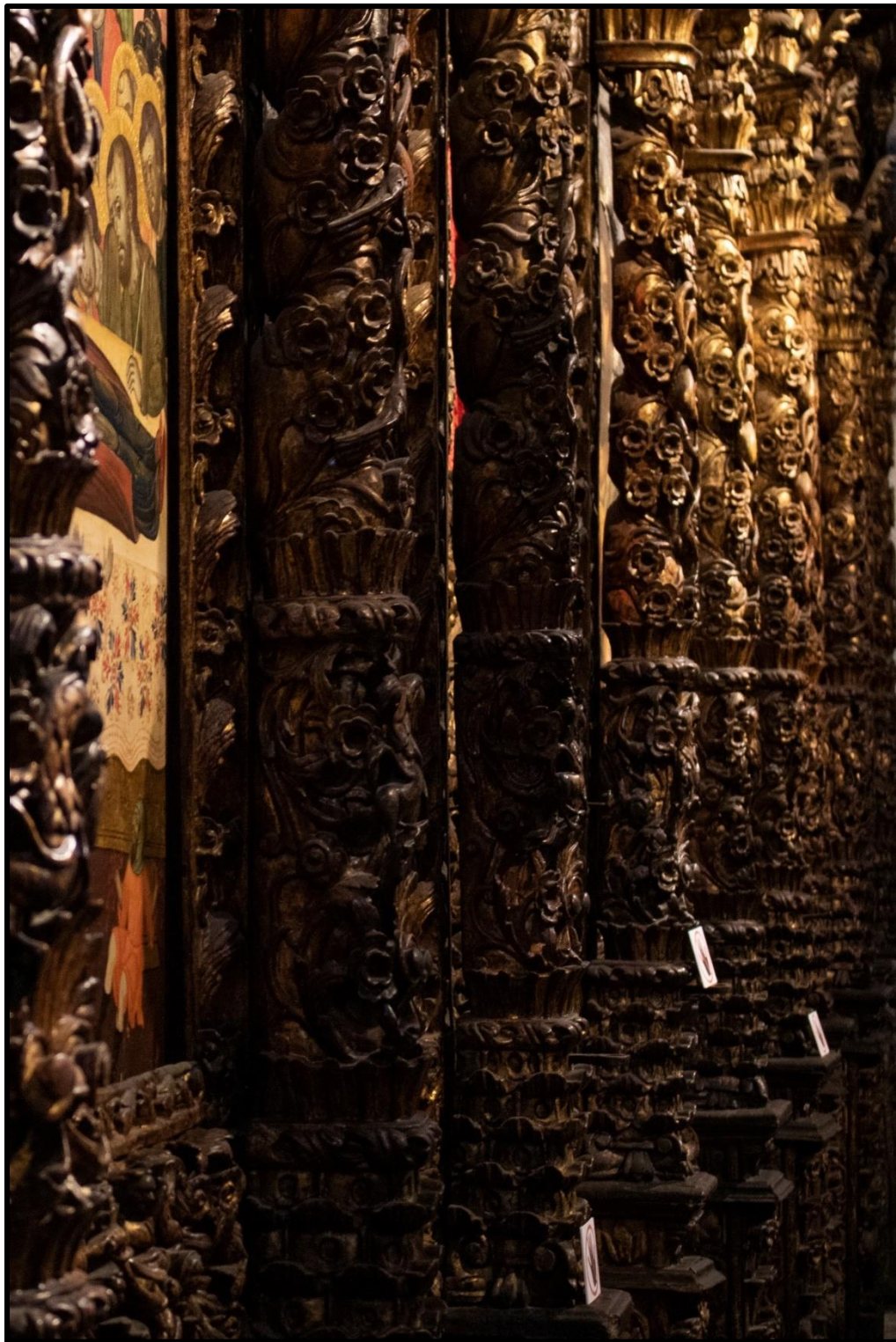

Εικόνα 35 Μέσα στο μουσείο - διακοσμημένο από τον Ονούφριο

Εικόνα 36 Μέσα στο μουσείο - το Ιερό ζωγραφισμένο από τον Ονούφριο

Εικόνα 37 Μέσα στο μουσείο - τμήμα στο εικονοστάσιο φτιαγμένο από τον Ονούφριο

MANGALEM – GORICA

Mangalem (Μανγκαλέμ)

Η συνοικία Μανγκαλέμ είναι μια από τις πιο γραφικές και ιστορικές περιοχές του Μπεράτ. Ξεκίνησε να χτίζεται τον 12^ο με 13^ο αιώνα. Το κέντρο της συνοικίας είναι γεμάτο από στενά δρομάκια, πέτρινα κτίρια, και ξύλινα παράθυρα. Οι αρχικοί μάστοροι που έχτισαν αυτά τα περίφημα σπίτια του Μανγκαλέμ προέρχονται από την περιοχή Dibra της Αλβανίας. Το 1851 την πόλη όλη την ταρακούνησε ένας μεγάλος σεισμός ο οποίος προκάλεσε πάρα πολλές καταστροφές και έβαλε στην διαδικασία τους κατοίκους να ξαναχτίσουν από την αρχή πολλά από τα σπίτια.¹⁵ Οι περισσότερες κατοικίες της γειτονιάς χτίστηκαν μετά την φωτιά που σχεδόν κατέστρεψε την πόλη Voskoroje (Μοσχόπολης) της Αλβανίας, αφού πολλές οικογένειες ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στο Μπεράτι. Εκείνες ζήτησαν την άδεια από τον Πασά και αφού τους είπε να πληρώσουν έναν φόρο κάθε χρόνο τους άφησε να χτίσουν στην γειτονιά. Υπάρχουν αναφορές πως τα σπίτια χτίστηκαν πάνω στα κατεστραμμένα σπίτια από τον σεισμό, αλλά η πιο ακουστή εκδοχή είναι ότι, οι κάτοικοι του Voskoroje χτίσανε από μόνοι τους αυτά τα σπίτια αφού πρώτα άνοιξαν τους δρόμους της γειτονιάς για να μπορούν να περνάνε τα ζώα με τα υλικά κατασκευής. Επέλεξαν να χτίσουν τα σπίτια με τέτοιο τρόπο ώστε όλα να έχουνε θέα στην πόλη και κανέναν να μην κρύβεται από το άλλο. Οι δύο δρόμοι στους οποίους χτίστηκαν οι περισσότερες κατοικίες και ζούσαν οι περισσότερες οικογένειες από το Voskoroje ονομάζεται σήμερα “Llambi Goxhomani” και “Andrea Vrusho”

Πλέον τα περισσότερα σπίτια στην γειτονιά δεν είναι κατοικήσιμα από οικογένειές, αλλά έχουν μετατραπεί σε πολυτελή ξενοδοχεία και δωμάτια Airbnb για τους τουρίστες οι οποίοι καταφτάνουν όλο τον χρόνο στην πόλη.

Εικόνα 38 Mangalem

---

¹⁵ Αναφορά του κ. Ymer Kordha

Εικόνα 39 Ανάμεσα στα σοκάκια της γειτονιάς

Εικόνα 40 Ανάμεσα στα σοκάκια της γειτονιάς

Εικόνα 41 Ανάμεσα στα σοκάκια της γειτονιάς

Gorica (Γκορίτσα)

Η συνοικία Gorica (Γκορίτσα) βρίσκεται απέναντι από τον ποταμό Osumi, στο ανατολικό τμήμα της πόλης. Είναι και αυτή γνωστή για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της, με πολλά παλιά σπίτια και στενά δρομάκια. Η θέα από τη Γκορίτσα προς την πόλη του Μπεράτ είναι μαγευτική. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της γειτονιάς αυτής είναι το γεγονός ότι δεν την χτυπάει ο ήλιος κατά την διάρκεια της ημέρας. Και αυτή η γραφική γειτονιά έχει γεμίσει ξενοδοχεία και δωμάτια για τους τουρίστες. Η γειτονιά από την μία συνδέεται με την υπόλοιπη πόλη με την νέα γέφυρα και από την άλλη με την παλιά.

Εικόνα 42 Gorica από ψηλά - φωτογραφία τραβηγμένη από το κάστρο

Εικόνα 43 Gorica

Εικόνα 44 Gorica

Οι γέφυρες

Τις δυο γειτονιές τις συνδέουν δύο γέφυρες., Η μία είναι η γέφυρα Gorica (Ura e Gorices) η οποία είναι από τις παλαιότερες στην Αλβανία, χτισμένη τον 18ο αιώνα, και θεωρείται πολιτιστικό μνημείο. Αρχικά ήταν ξύλινη. Το 1780, ο Αχμέτ Κουρτ Πασά έδωσε εντολή και την ξανάχτισαν με πέτρες. η Γέφυρα υποβλήθηκε σε σχεδόν πλήρη ανακατασκευή κατά τις δεκαετίες 1920-1930. Έχει μήκος 129,3 μέτρα και πλάτος 5,3 μέτρα. Αποτελείται από 7 καμάρες οι οποίες έχουν χώρους που κυμαίνονται από 9 έως 16,7 μέτρα. Βρίσκεται στα 10 μέτρα πάνω από την κοίτη του Οσούμι. Μέχρι το 2008 που η πόλη κηρύχτηκε υπό την προστασία της UNESCO τα αμάξια πέραναν κανονικά από την γέφυρα, προκαλώντας της φθορές.

Εικόνα 45 Η παλιά γέφυρα της Γκορίτσας

Εικόνα 46 Η παλιά γέφυρα της Γκορίτσας

Το 2001 ξεκίνησε και κατασκευάστηκε η νέα γέφυρα που συνδέει μέχρι και σήμερα τις δύο περιοχές αυτές τις πόλης. Αμάξια δεν περνάνε σε καμιά από τις δύο γέφυρες πλέον και έχουν φτιαχτεί νέοι περιφερειακοί δρόμοι και νέα γεφύρια για την εξυπηρέτηση των πολιτών.

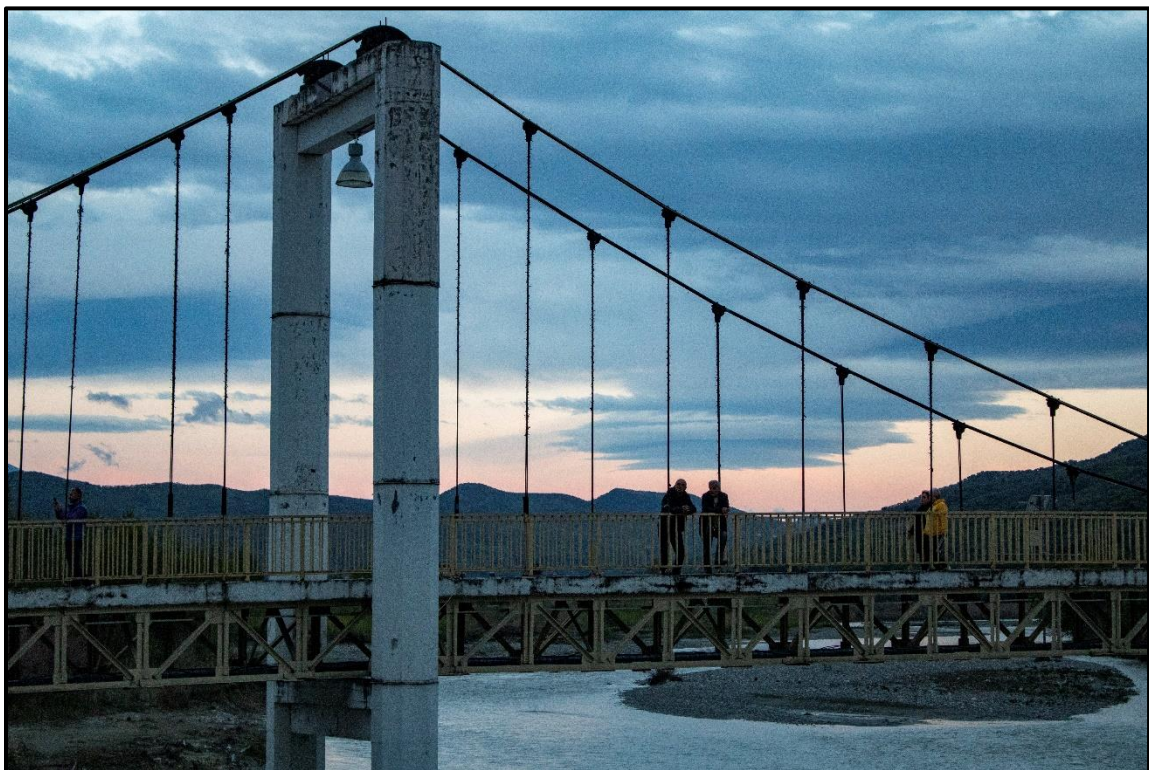

Εικόνα 47 Η νέα γέφυρα της πόλης

Εικόνα 48 Η νέα γέφυρα της πόλης από ψηλά

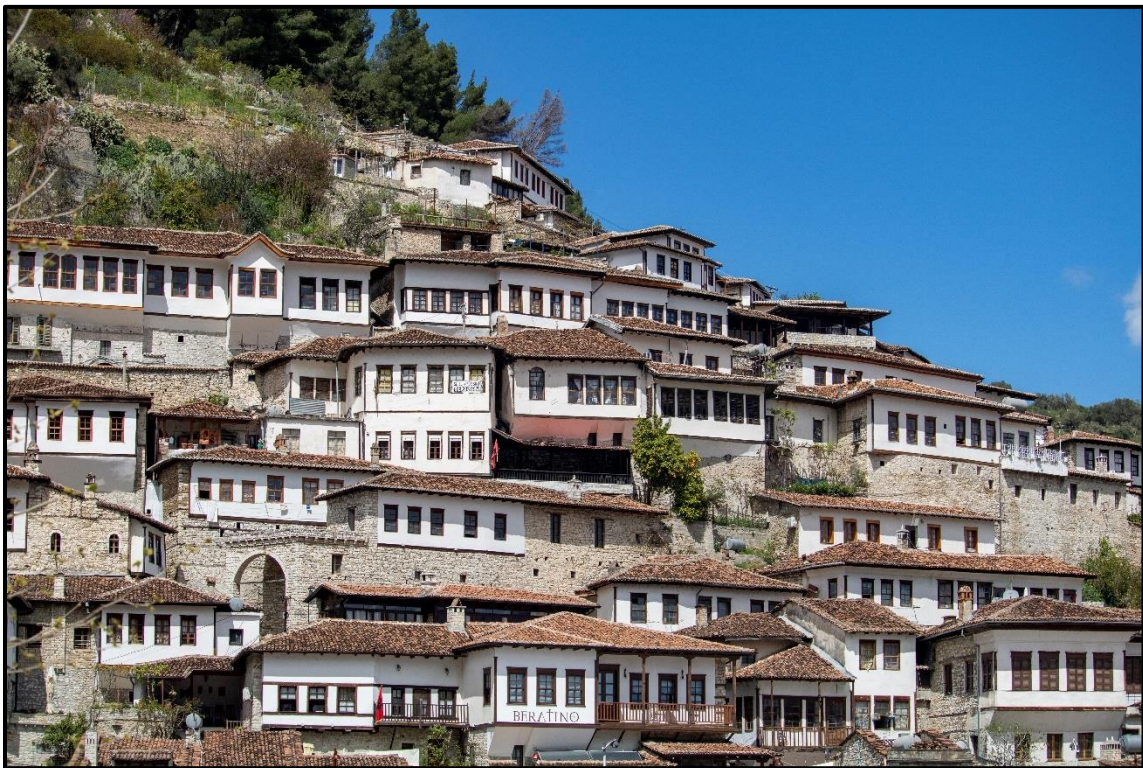

Εικόνα 49 Η νέα γέφυρα της πόλης

Αρχιτεκτονική σπιτιών

Τα σπίτια στο Μανγκαλέμ αλλά και στην Γκορίτσα και στο κάστρο, είναι χαρακτηριστικά της οθωμανικής εποχής με παραδοσιακά στοιχεία, όπως πέτρινες προσόψεις, ξύλινα μπαλκόνια και μεγάλα παράθυρα. Τα σπίτια συνήθως είναι χτισμένα σε επίπεδα, με κάθε επίπεδο να προεξέχει λίγο περισσότερο από το προηγούμενο. Χαρακτηριστικές είναι οι μικρές αυλές. Η χρήση του ξύλου είναι έντονη και προσθέτει μία ζεστή και φιλόξενη αίσθηση. Για να χτιστούν τα σπίτια χρειαζόταν πολύς χρόνος και εξαρτιόταν από πολλούς παράγοντες, καθώς η πρόσβαση στις περιοχές αυτές γινόταν με ζώα, γαϊδουράκια κυρίως, και χειρωνακτικά από ανθρώπους. Μπαλκόνια υπάρχουν λίγα στα σπίτια αυτά. Ένα από αυτά είναι το μπαλκόνι της οικογένειας Γκοτζομάνι.

Εικόνα 50 Mangalem

Εικόνα 51 Το σαλόνι στο σπίτι του κ.Υμερ Kordha στο Mangalem

Εικόνα 52 Υπνοδωμάτιο σε ένα παραδοσιακό σπίτι στο Κάστρο

Εικόνα 53 Η είσοδος παραδοσιακού σπιτιού στο Κάστρο

Εικόνα 54 Χολ παλιού παραδοσιακού σπιτιού, πλέον ξενοδοχείο, στο Κάστρο

ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ

Η πόλη του Μπεράτ αποτελεί παράδειγμα ειρηνικής συνύπαρξης διαφόρων θρησκευτικών κοινοτήτων. Ο αλληλοσεβασμός και η ανοχή μεταξύ των διαφορετικών θρησκειών έχουν συμβάλει στη διατήρηση της πολιτιστικής πολυμορφίας και του ιστορικού πλούτου της πόλης.

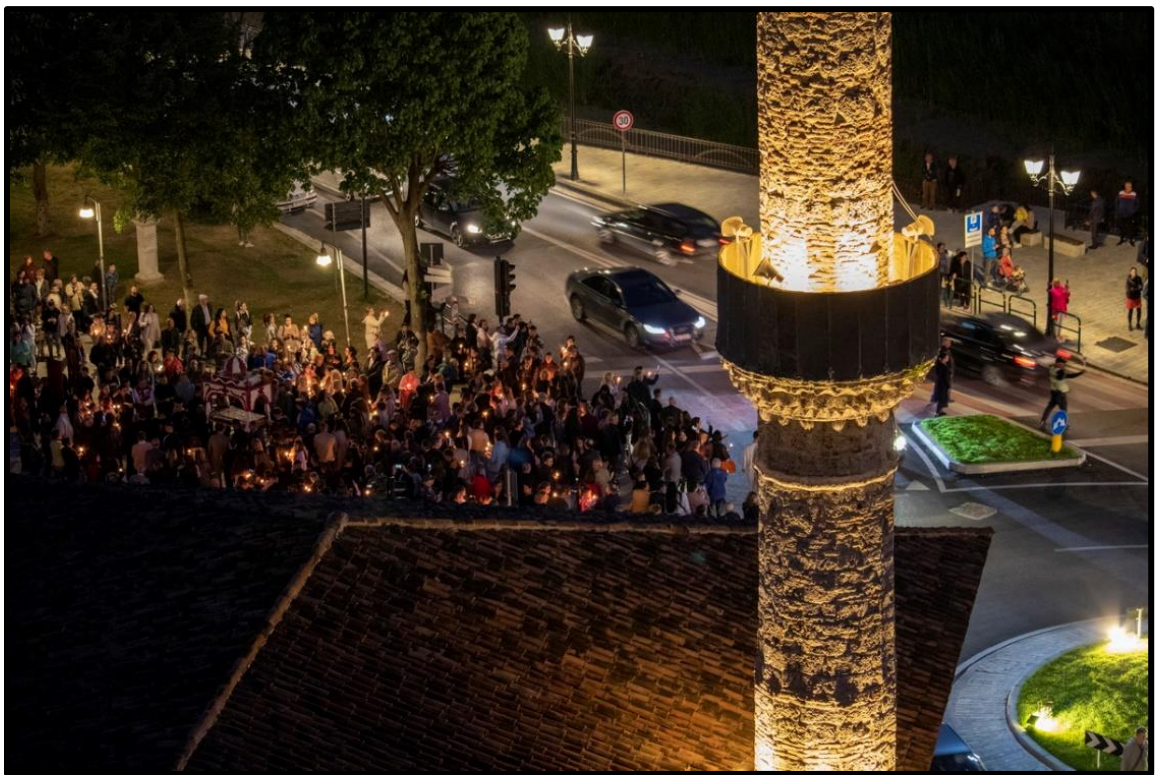
Αυτός ο θρησκευτικός πλουραλισμός αντανακλά την ιστορική κληρονομιά του Μπεράτ ως σταυροδρόμι πολιτισμών και θρησκειών. Οι ναοί και τα μνημεία των διαφόρων θρησκειών όχι μόνο αποτελούν σημαντικά θρησκευτικά κέντρα, αλλά και ελκύουν επισκέπτες που ενδιαφέρονται για την πλούσια ιστορία και την αρχιτεκτονική της πόλης.

Εικόνα 55 Το Τζαμί του Μόλυθδου και δίπλα η Εκκλησία του Αγίου Δημητρίου σε κεντρικό σημείο στην πόλη

Εικόνα 56 Περιφορά επιταφίου στην πόλη και από μπροστά αφίσα που εύχεται Καλό Ραμαζάνι

Εικόνα 57 Περιφορά Επιτάφίου και από πίσω το Τζαμί των Εργένηδων

Εκκλησίες

Οι περισσότερες εκκλησίες που βρίσκονται στην πόλη του Μπεράτ είναι βυζαντινές του 13ου αιώνα. Πάνω στο κάστρο μόνο υπάρχουν 40 εκκλησίες, από τις οποίες οι 17 διατηρούνται ενώ οι 24 είναι πλέον προστατευόμενοι ιεροί χώροι. Μερικές είναι, η Εκκλησία της Παναγίας των Βλαχερνών, αλβ. Kisha e Shen Meri Vllahernes , η εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ αλβ. Kisha e Shen Mehillit και η Εκκλησία της Αγίας Τριάδας αλβ. Kisha e Shen Triadhes. Κάποιες από τις πιο εμβληματικές είναι.

Η Εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ – (Kisha e Shen Mehillit)

Χτίστηκε τον 14^ο αιώνα, από ντόπιους κατοίκους του Μπεράτ. Το εσωτερικό ήταν γεμάτο τοιχογραφίες του Ονούφριου δυστυχώς όμως αυτήν την στιγμή δεν έχει απομείνει καμία επιφάνεια τοιχογραφίας, καθώς έχει στοκαριστεί και βαφτεί με ασβέστη. Το τέμπλο δεν είναι το αυθεντικό, κατασκευάστηκε το 2003-2004 και σύμφωνα με μια επιγραφή, έχει δωριστεί στην εκκλησία, ούτε οι εικόνες είναι αυθεντικές. ακόμη ο τρούλος είναι ολόκληρος από τούβλα.

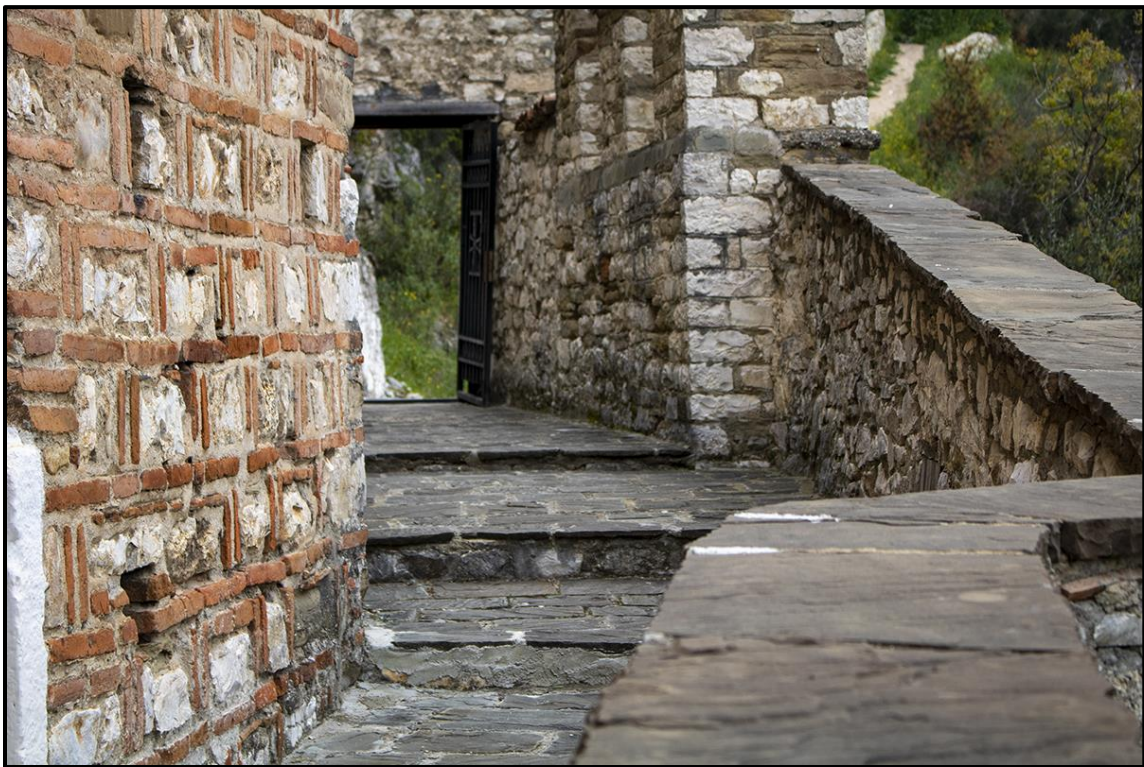

Εικόνα 58 Φωτογραφίες από το την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ

Εικόνα 59 Φωτογραφίες από το την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ

Εικόνα 60 Φωτογραφίες από το την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ

Εικόνα 61 Φωτογραφίες από το την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ - διακοσμημένο από τον Ονούφριο

Εικόνα 62 Φωτογραφίες από το την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ - η γιαγιά αφήνει λουλούδια στην πόρτα του Ιερού

Στην μέση της εκκλησίας υπάρχει ένα ψηφιδωτό το οποίο συμβολίζει τον ήλιο και την γη η οποία περιστρέφεται γύρω του.

Εικόνα 63 Το ψηφιδωτό, στην μέση ο ήλιος και γύρω του η γη η οποία περιστρέφεται

Ακριβώς έξω από την εκκλησία, υπάρχει μια σπηλιά με διακριτό το ιερό και μια κόγχη. Σε κάποια σημεία της σπηλιάς βλέπουμε μικρά αποσπασματικά κομμάτια τοιχογραφίας, αυτό δηλώνει ότι κάποτε ήταν όλη ζωγραφισμένη.

Εικόνα 64 Ιερό έξω από την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ

Η Εκκλησιά της Αγίας Τριάδας - (Kisha e Shen Triadhes)

Η εκκλησία βρίσκεται μέσα στο κάστρο, κοντά στα νότια τείχη του, έχοντας μια πολύ όμορφη πανοραμική θέση. Το έδαφος το οποίο είναι χτισμένη είναι απότομο, απευθείας πάνω στον φυσικό βράχο. Η εκκλησία της Αγίας Τριάδας στο Μπεράτι αποτελεί από μόνη της ένα πετυχημένο μνημείο με όλα τα χαρακτηριστικά της βυζαντινής αρχιτεκτονικής. Μια κατεστραμμένη επιγραφή στη νότια πόρτα του νάρθηκα διατηρεί το όνομα «Κυρ Ανδρόνικος Παλαιολόγος».

Εικόνα 66 Εγκαταλελειμμένο σπίτι πάνω στο κάστρο του οποίου το υπόγειο λειτουργούσε σαν εκκλησία

Εικόνα 65 Η Εκκλησία της Αγίας Τριάδας

Μια βόλτα στην πόλη δεν είναι αρκετή για να τις δεις και να τις θαυμάσεις όλες. Η κάθε εκκλησία έχει την ιστορία της, για παράδειγμα η εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα η οποία χτίστηκε το 1860, έκλεισε λόγω του κουμμουνισμού το 1967 και έγινε αποθήκη. Ήταν η πρώτη εκκλησία σε όλη την Αλβανία που άνοιξε το 1990 με την πτώση του καθεστώτος. Ενώ η εκκλησία του Αγίου Θωμά, γύρω στο 1985 κάηκε "επίτηδες" για να γυριστούν τα πλάνα μιας παλιάς αλβανικής ταινίας πολεμικού περιεχομένου.

Εικόνα 67 Η Εκκλησία του Αγίου Δημητρίου

Εικόνα 68 Η Εκκλησία του Αγίου Θωμά

Εικόνα 69 Η Εκκλησία του Αγίου Σπυριδωνα

Τζαμιά

Στο Μπεράτι υπάρχουν συνολικά 5 Τζαμιά και ένας Τεκές. Τα τζαμιά άρχισαν κυρίως να χτίζονται μέσα στον 14ο αιώνα. Τα 5 αυτά Τζαμιά είναι, Το Τζαμί του Σουλτάνου – Βασιλιά αλβ. Xhamia e Mbretit, Το Λευκό τζαμί αλβ. Xhamia e Bardhe, Κόκκινο τζαμί αλβ. Xhamia e Kuq, το οποίο βρίσκεται στο κάστρο αλλά δεν λειτουργεί καθώς είναι σχεδόν καταστραμμένο και αποτελεί πλέον σημείο ενδιαφέροντος. Τέλος το Τζαμί των Εργένηδων αλβ. Xhamia e Beqarëve, Το Τζαμί της Σφαίρας αλβ. Xhamia e Plumbit και ο Τεκές των Χαλβετιών αλβ. Teqeja e Helvetive.

Εικόνα 70 Το κατεστραμμένο Κόκκινο Τζαμί πάνω στο κάστρο

Τζαμί του Σουλτάνου (Xhamia Mbret)

Το τζαμί αυτό είναι το πρώτο που χτίστηκε στην πόλη το 1492 κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Σουλτάνου Βαγιαζήτ Β' και είναι γνωστό για την κλασική οθωμανική αρχιτεκτονική του. Ο μεγάλος του θόλος και ο μιναρές είναι τα κύρια χαρακτηριστικά του.

Εικόνα 71 Το Τζαμί του Σουλτάνου από ψηλά

Εικόνα 72 Φωτογραφίες από το εσωτερικό στο Τζαμί του Σουλτάνου

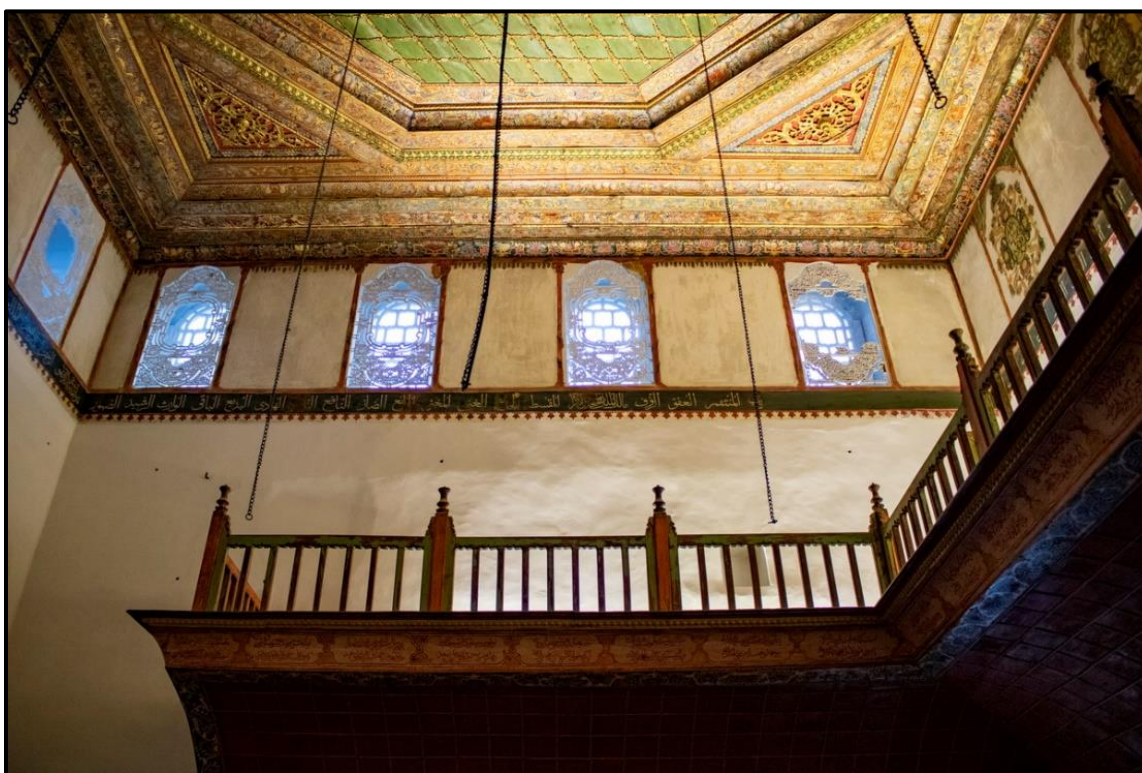
Εικόνα 73 Φωτογραφίες από το εσωτερικό στο Τζαμί του Σουλτάνου

Εικόνα 74 Φωτογραφίες από το εσωτερικό στο Τζαμί του Σουλτάνου

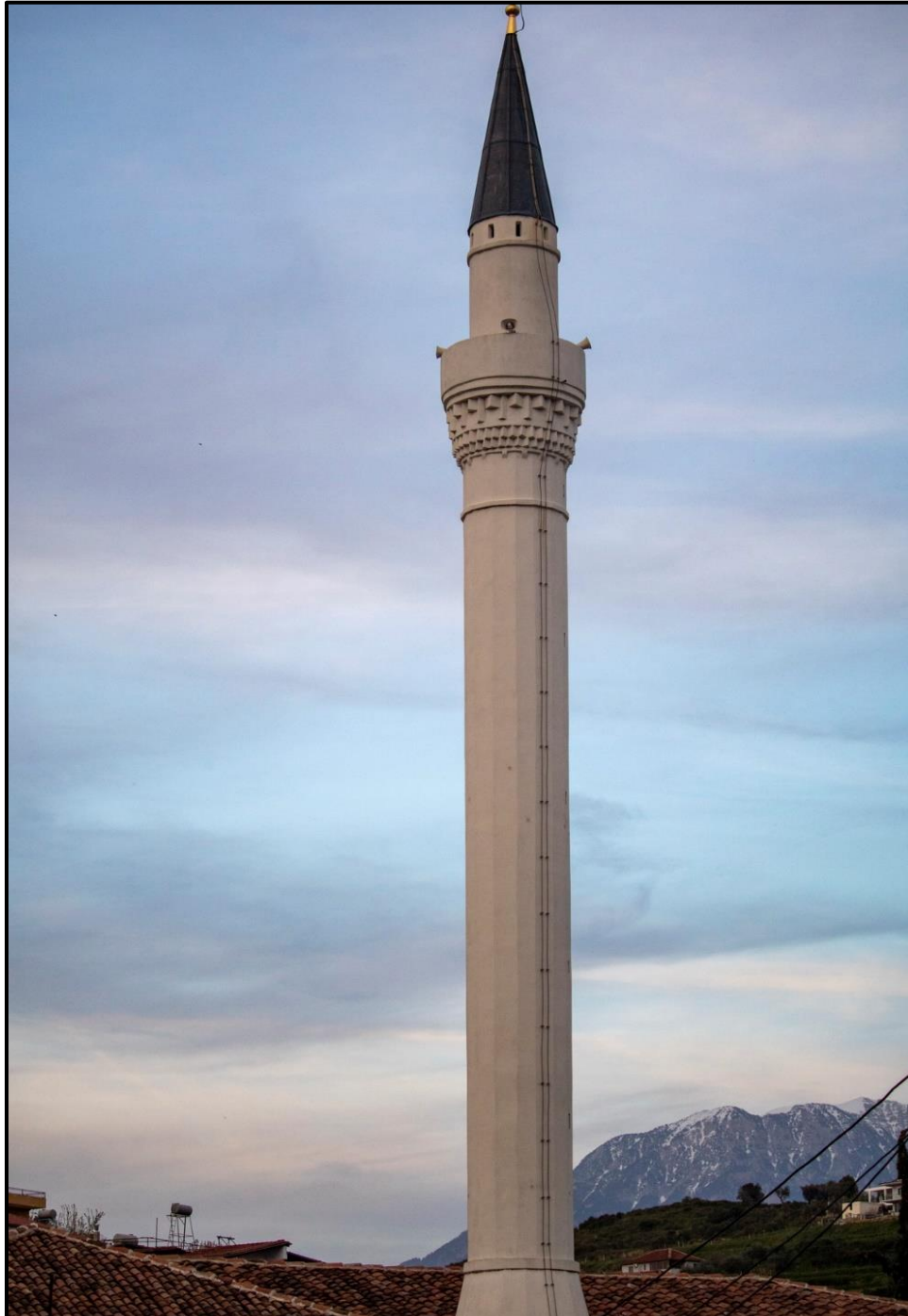

Εικόνα 75 Φωτογραφίες από το εσωτερικό στο Τζαμί του Σουλτάνου

Εικόνα 76 Φωτογραφίες από το εσωτερικό στο Τζαμί του Σουλτάνου

Εικόνα 77 Το Τζαμί του Σουλτάνου

Τζαμί των Εργένηδων (Xhamia e Beqarëve):

Χτίστηκε τον 18^ο αιώνα, στην θέση του υπήρχε η εκκλησία του Αγίου Χαράλαμπου, η οποία καταστράφηκε για να χτιστεί το Τζαμί. Είναι γνωστό για την κοινωνική του σημασία, καθώς προοριζόταν για τους νεαρούς μουσουλμάνους άνδρες της πόλης. Βρίσκεται μέσα στην παλιά γειτονιά του Μανγκαλέμ, μπροστά από το μπαλκόνι του σπιτιού μου.

Εικόνα 78 Το Τζαμί των Εργένηδων

Τζαμί του Μολύβδου- της Σφαίρας (Xhamia e Plumbit)

Είναι χτισμένο το 15^ο αιώνα. Το χαρακτηριστικό του όνομα "του Μολύβδου" προέρχεται από τα υλικά της κατασκευής του και την εμφάνιση του κτιρίου που μοιάζει στην κορυφή σαν σφαίρα.

Εικόνα 79 Το Τζαμί του Μολύβδου

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ

Η καθημερινή ζωή στο Μπεράτ, συνδυάζει παραδοσιακά στοιχεία με σύγχρονες επιρροές. Οι δρόμοι της πόλης είναι γεμάτοι μικρά συνοικιακά μανάβικα καθώς και μαγαζιά όλων των ειδών. Κάποιο μεγάλο πολυκατάστημα δεν υπάρχει ακόμη. Έχουν όμως χτιστεί μεγάλα σούπερ μάρκετ. Παρόλα αυτά οι κάτοικοι συνηθίζουν και προτιμούνε, προϊόντα όπως λαχανικά και φρούτα να τα αγοράζουν από μαγαζάκια και από πλανόδιους γεωργούς, οι οποίοι κατεβαίνουν από τα χωριά για να πουλήσουν την παραγωγή τους. Τα Σάββατα λίγο πιο έξω από την πόλη γίνεται το μεγάλο παζάρι, μία μεγάλη λαϊκή θα έλεγε κανείς. Γύρω από το Μαγκαλέμ τα περισσότερα μαγαζιά έχουνε γίνει σημεία για τους τουρίστες.

Οι κάτοικοι όσες δουλειές και να έχουνε μέσα στη μέρα τους, πάντα θα βρίσκουνε λίγο χρόνο να κάτσουνε σε μία καφετέρια για να πιούνε το espresso τους και να διαβάσουνε την εφημερίδα τους, η οποία ακόμη χρησιμοποιείται πολύ έντονα σαν μέσο ενημέρωσης στην Αλβανία.

Η πόλη διαθέτει αρκετά σχολεία, παιδικούς σταθμούς, νηπιαγωγεία, δημοτικά, γυμνάσια και λύκεια τα οποία εξυπηρετούν τους νέους της. Αν και έχει πιο πολλούς ανθρώπους μεγάλης ηλικίας, οι παιδικές φωνές δεν λείπουν από τα πάρκα και τις πλατείες της πόλης. Τόσο το καλοκαίρι όσο και το χειμώνα οι άνθρωποι απολαμβάνουν να βγαίνουν για μία βόλτα πάρκο.

Υπάρχουν νοσοκομεία, κέντρα υγείας καθώς και διάφορες δημόσιες υπηρεσίες που σχετίζονται με την ασφάλεια, τη μεταφορά και τη διαχείριση των υποδομών. Οι κάτοικοι της πόλης κινούνται με το λεωφορείο που την διασχίζει από το ένα άκρο έως το άλλο. Πολύ, βέβαια προτιμούνε να πηγαίνω-έρχονται με τα πόδια. Όσο αφορά την σύνδεση της πόλης με τις άλλες περιοχές της Αλβανίας υπάρχουνε μικρά πουλμανάκια (fugona) τα οποία κάνουν καθημερινά δρομολόγια.

Γιορτές, πανηγύρια, συναυλίες, μαραθώνιοι και άλλες τέτοιες εκδηλώσεις διοργανώνονται συχνά στην πόλη, κρατώντας έτσι το πνεύμα της και την διάθεση των κατοίκων ζωντανή. Τοπική οδηγία οργανώνουν συχνά πεζοπορίες και ανεβάσεις στο βουνό Τομόρι καθώς και rafting στους πρόποδες του ποταμού Οσούμι.

Το Μπεράτι είναι γνωστό και για την παραγωγή κρασιού του, με τουρίστες αλλά και ντόπιους κατοίκους να έχουν τη δυνατότητα να πηγαίνουν στα κτήματα για εκδρομές και γευσιγνωσία. Μεγάλη παραγωγή και καλή ποιότητα έχουν και οι ελιές του Μπερατίου οι οποίες λέγετε πως είναι οι καλύτερες στην Αλβανία. Γνωστή είναι επίσης και η παραγωγή σύκου και κερασιού.

Εικόνα 80 Ανεβαίνοντας στην Εκκλησία

Η γιαγιά Margalina ή Maga όπως την φωνάζουμε εμείς. Εκείνο το πρωινό ήθελε να ανέβουμε μαζί στην εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ. Ξεκίνησε πρώτη, σιγά σιγά στην πλαγιά του βουνού με το μαστούνη της πάντα μαζί. Η θεία μου και εγώ από πίσω της. Αφού φτάσαμε και ανάψαμε ένα κερί έβγαλε από την τσάντα της το γκαζάκι, το μπρίκι και τον καφέ που κουβαλούσε μαζί και άρχισε να φτιάχνει τον καφέ. Κάπου ενδιάμεσα κατάλαβε ότι το γκαζάκι τελείωνε και έτσι σκέφτηκε την πατέντα με την χαρτοπετσέτα. Η θεία εκείνο το πρωινό είχε φτιάξει retulla (τηγανίτες). Ήταν το πιο όμορφο πικ-νικ με θέα την πόλη.

Εικόνα 81 Ο πιο ξεχωριστός καφές

Εικόνα 82 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη

Εικόνα 83 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη

Εικόνα 84 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη – Μαραθώνιος Μπερατίου 2023

Εικόνα 85 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη – Μαραθώνιος Μπερατίου 2023

Εικόνα 86 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη

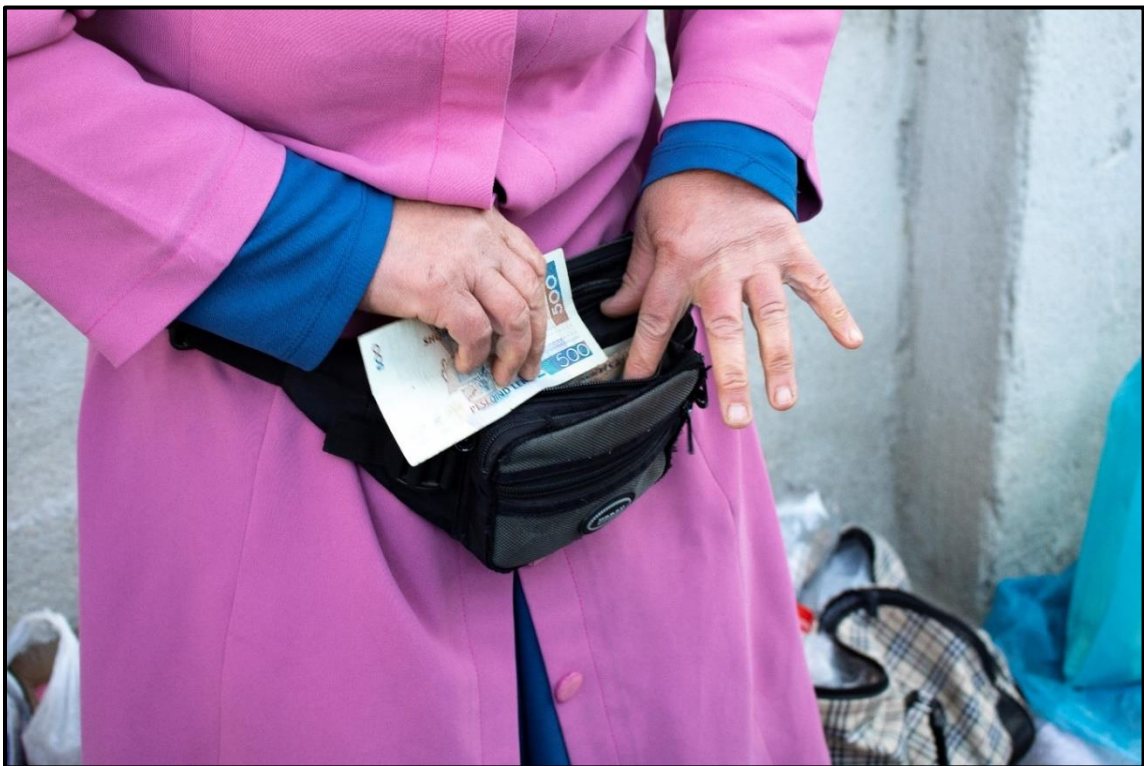

Εικόνα 87 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Στην μεγάλη αγορά το Σάββατο

Εικόνα 88 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - στην μεγάλη αγορά το Σάββατο

Εικόνα 89 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - στην μεγάλη αγορά το Σάββατο

Εικόνα 90 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη – μετακίνηση με αυτοσχέδιο τρίκυκλο στην γειτονιά της Γκορίτσας

Εικόνα 91 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - μεταφέροντας πρώτες ύλες στην γειτονιά του Μανγκαλέμ

Εικόνα 92 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Παίζοντας ντόμινο στην κεντρική πλατεία

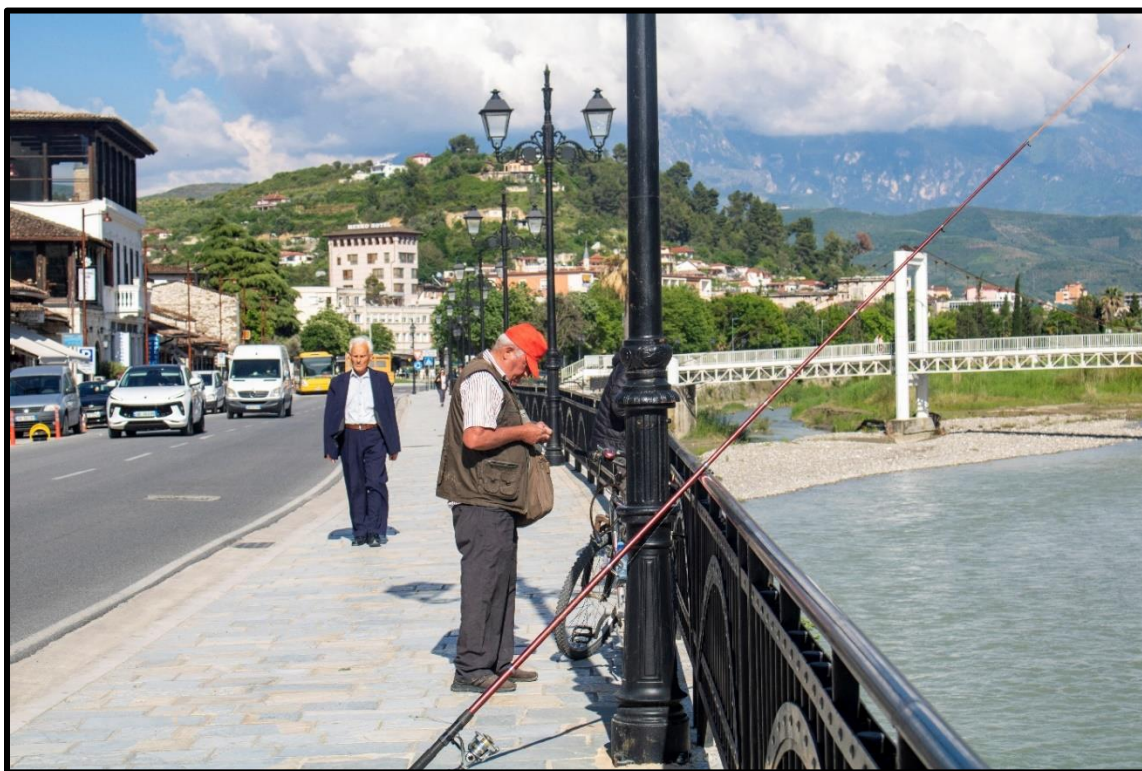

Εικόνα 93 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη

Εικόνα 94 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη

Εικόνα 95 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Ψαρεύοντας στον ποταμό Οσούμι

Εικόνα 96 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Ξυλουργός εν ώρα εργασίας

Εικόνα 97 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Ο πάγκος του ξυλουργού εν ώρα εργασίας

Εικόνα 98 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Βροχερή μέρα, το ποδήλατο χρησιμοποιείτε πολύ στην πολύ από τους κατοίκους

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΓΚΟΤΖΟΜΑΝΙ

Περασμένο από γενιά σε γενιά τα τελευταία 300 χρόνια το σπίτι αποτελεί πηγή αναμνήσεων και ιστορίας πολλών γενεών της οικογένειάς μου.

Η ιστορία της οικογένειας ξεκινάει στην περιοχή Voskoroje (Μοσχόπολις), που είναι ορεινός οικισμός του νομού Κορυτσάς στη νοτιοανατολική Αλβανία, δυτικά της πόλης της Κορυτσάς. Υπάρχουν αναφορές ότι γύρω στο 1780 μετά την φωτιά στο Voskoroje πολλές οικογένειες μεταφέρθηκαν στην πόλη.

Η οικογένεια Γκοτζομάνι χωρίστηκε σε τρία μέρη. Τα τρία αδέρφια της οικογένειας, έφυγαν και, ο ένας πήγε στην Τρανσυλβανία της Ρουμανίας, ο άλλος στο χωριό Γραμματικό της Ελλάδας και ο τρίτος εγκαταστάθηκε στο Μπεράτ.

Το αρχικό σπίτι αποτελούταν από 3 οικίες η μια δίπλα στην άλλη, με ξεχωριστές κεντρικές πόρτες, όμως όλα τους αλληλοσυνδέονται από μέσα με μικρότερες πορτούλες, στις αυλές και στα υπόγεια. Η αρχική κεντρική είσοδος των σπιτιών βρίσκεται στο ανατολικό σπίτι, το οποίο είναι εκείνο του παππού μου. Η μεγάλη χαρακτηριστική του πόρτα ,δεν είναι τυχαία, είναι φτιαγμένη και διακοσμημένη βάση της παράδοσης του Vosakoroje. Το μέγεθος της πόρτας είναι τέτοιο, διότι, όσο πιο μεγάλη ήταν η πόρτα του σπιτιού, τόσο περισσότερο έδειχνε στους περαστικούς το κύρος και την τάξη της οικογένειας που ζούσε μέσα.

Οι συγγενείς είχαν χτίσει την Αδελφότητα Goxhomaní. Όλοι μαζί είχαν και κάποια μαγαζιά στην πόλη καθώς ασχολούνταν με το εμπόριο και έτσι αναπτύχθηκαν πολύ οικονομικά. Πολλοί γιοι της οικογένειας είχαν τελειώσει σχολεία όπως Η Ζωσιμαία Σχολή και Σχολές στην Κέρκυρα. Οι Γκοτζομάνιδες ήταν και είναι μέχρι σήμερα μια από τις ορθόδοξες Χριστιανικές οικογένειες του Μπερατίου, κρατώντας όλες τις παραδόσεις και τα έθιμα.

Ο Llambi Goxhomaní, παππούς του ιστορικού της πόλης Llambi Goxhomaní, γεννημένος το 1848, ήταν που είχε σπουδάσει στην Ζωσιμαία Σχολή. Συνόδευσε τους αντιπροσώπους του Μπεράτ στο Κογκρέσο της Αυλώνας το 1912 για την ανεξαρτησία της Αλβανίας. Το όνομα του έχει πάρει ο κεντρικός δρόμος της γειτονιάς του Μανγκαλέμ, επί του οποίου βρίσκονται και τα σπίτια της οικογένειας.¹⁶

Την περίοδο του Ελληνο-Ιταλικού πολέμου το '40, δύο Ιταλοί λιποτάκτες βρέθηκαν στην πόρτα του σπιτιού του προπάππου μου, Kíci Goxhomaní ζητώντας του κάλυψη και προστασία. Έτσι εκείνος τους δέχτηκε και τους έκρυψε στο σπίτι. Κατά τη διάρκεια της διαμονής τους στο σπίτι, οι δύο αυτοί νέοι, σαν ευχαριστώ, αγόρασαν μπογιές και ζωγράφισαν τους τοίχους του "μεγάλου δωματίου" (Oda e madhe) με τοπία από την νότια Ιταλία από όπου και προέρχονταν. Η ιστορία αυτή έχει περάσει στην γενιά μας από τον παππού μου, Vasillaq Goxhomaní ο οποίος ήταν 8 χρονών τότε και τα ζούσε μέσα στο σπίτι του.

---

¹⁶ Από την συνέντευξη του ιστορικού Llambi Goxhomaní

Κατά την περίοδο του Κουμμουνισμού, όπως όλες οι εύπορες οικογένειες της Αλβανίας και η συγκεκριμένη δέχτηκε μεγάλο πλήγμα. Όλα της τα υπάρχοντα κατασχέθηκαν από το κράτος, τα μαγαζιά, τα εμπορεύματα και πολλά χρυσά νομίσματα και αντικείμενα αξίας πάρθηκαν από την οικογένεια.

Η παραδόσεις της οικογένειας συνεχίζονται μέχρι και σήμερα στην 9^η πλέον γενιά των Γκοτσομάνι στην πόλη Μπεράτ, με πιο έντονη την παράδοση των γλυκών του κουταλιού, τα οποία ακόμη, η γιαγιά Maga μαζί με την θεία Aferditi, φτιάχνουν και πουλάνε. Σαν 8^η γενιά της οικογένειας σκοπεύω να συνεχίσω την παράδοση και να μάθω και εγώ από την μητέρα μου, την τέχνη των γλυκισμάτων αυτών.

Εικόνα 99 Η 7η γενιά της οικογένειας Goxhomani. από αριστερά ο Kristaq Goxhomani με την Aferdita Shahini-Goxhomani, στην μέση ο Dhimitraq Dhimitri με την Evlloqi Goxhamani-Dhimitri, δεξιά ο Ilir Goxhomani με την Nereida Zanati-Goxhomani - Φωτογραφίες από το αρχείο της οικογένειας, Μπεράτ 1999

Εικόνα 100 Το ανατολικό σπίτι της οικογένειας, το σπίτι του παππού μου

Εικόνα 101 Το σπίτι της οικογένειας Γκοτζομάνι

Εικόνα 102 Ένας από τους τέσσερις ζωγραφισμένους τοίχους του μεγάλου δωματίου.

Εικόνα 103 Ένας από τους τέσσερις ζωγραφισμένους τοίχους του μεγάλου δωματίου.

Εικόνα 104 Ένας από τους τέσσερις ζωγραφισμένους τοίχους του μεγάλου δωματίου.

Εικόνα 105 Ένας από τους τέσσερις ζωγραφισμένους τοίχους του μεγάλου δωματίου.

Εικόνα 106 Η θέα από το μπαλκόνι της οικογένειας Γκοτζομάνι

Εικόνα 107 Η θέα από το μπαλκόνι της οικογένειας Γκοτζομάνι

Εικόνα 108 Η θέα από το μπαλκόνι της οικογένειας Γκοτζομάνι

Εικόνα 109 Τα περίφημα γλυκά

Εικόνα 110 Τα περίφημα γλυκά και παραδοσιακά λικέρ

Εικόνα 111 Η γιαγιά Margalina

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΑΛΛΩΝ ΕΡΓΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

Προφανώς ένας τέτοιος τόπος, με τόσο μεγάλη ιστορική και πολιτιστική ταυτότητα έχει τραβήξει το ενδιαφέρον πολλών ανθρώπων, ερευνητών, καλλιτεχνών, ιστορικών. Ξένοι, οι οποίοι μαγεύτηκαν από την ομορφιά της πόλης, είτε ντόπιοι κάτοικοι, που ήθελαν να αναδείξουν και να τιμήσουν την πόλη τους, έτσι όπως της αξίζει, έχουν μιλήσει και αναφερθεί στα έργα τους για αυτήν. Κάποια βιβλία για την πόλη από Αλβανούς συγγραφείς είναι, το "Berat: Histori dhe Kulturë" του Moikom Zeqo και το "Berat, Beratinus, Buhara" του Shaban Sinani.

Ένα αξιοσημείωτο έργο είναι το "Berati, Etnografia në shekuj" μεταφρ. Μπεράτι, η εθνογραφία μέσα στα χρόνια της κ. Parashqevi Sahatçi (Salepi) (Παρασκευή Σαχασι - Σαλέπι), το οποίο πρόκειται για μία εθνογραφική μελέτη που εστιάζει στην πολιτιστική κληρονομιά, τα έθιμα, τις παραδόσεις και τον τρόπο ζωής της πόλης. Η κ. Parashqevi, γεννημένη και μεγαλωμένη στην πόλη και σαν ιστορικός της, σύλλεξε αναλυτικές περιγραφές και πληροφορίες για την καθημερινότητα των κατοίκων, τις παραδόσεις, τις κοινωνικές και επαγγελματικές σχέσεις τους, την Πίστη, τα έθιμα, τους γάμους, τις γιορτές, τις φορεσιές, τα τραγούδια, τα ποιήματα. Το βιβλίο της, γραμμένο στα αλβανικά, περιγράφει αναλυτικά, με πολύ ζωντάνια και με πολλές φωτογραφίες, από προσωπικό της αρχείο, όλη την παράδοση του Berat μέσα στα χρόνια.

Εξαιρετικά σημαντικά είναι τα έργα ζωγραφικής του Edward Lear, ενός Άγγλου καλλιτέχνη και συγγραφέα, ο οποίος επισκέφτηκε την Αλβανία τον 19ο αιώνα και εμπνεύστηκε από αυτήν πολλά του σκίτσα και πίνακες. Κάποιοι από τους πίνακες του απεικονίζουν τον Berat. Ο Lear ζωγράφιζε τα τοπία του από το καλύτερο σημείο θέασης, καταφέροντας έτσι, να αποτυπώσει τη μοναδική ομορφιά του καθενός από αυτά.¹⁷ Ο ίδιος στα κείμενα του είχε πει: "Περνώντας κάτω από τους βράχους του φαραγγιού και μπαίνοντας στον δρόμο των παζαριών που διασχίζει ολόκληρη την πόλη, εντυπωσιάστηκα αμέσως... Πέρα από τα παζάρια, που είναι εκτεταμένα και καλά εξοπλισμένα, υπάρχει μια μεγάλη ανοιχτή πλατεία δίπλα στον ποταμό, απ' όπου η θέα του σκοτεινού φαραγγιού του Μπερατίνου, της πόλης και του κάστρου είναι πραγματικά θαυμάσια... Τίποτα δεν θα μπορούσε να είναι πιο διασκεδαστικό από την ποικιλία της ζωής από κάτω."¹⁸

Η Edith Durham γεννημένη στην Αγγλία το 1863 ήταν ταξιδιώτισσα, καλλιτέχνης και συγγραφέας, Το 1900 επισκέφθηκε τα Βαλκάνια και εκ'τότε επέστρεψε στα Βαλκάνια σχεδόν κάθε χρόνο για είκοσι χρόνια, εξερευνώντας διάφορα μέρη, όπως η Αλβανία, το Κόσοβο και η

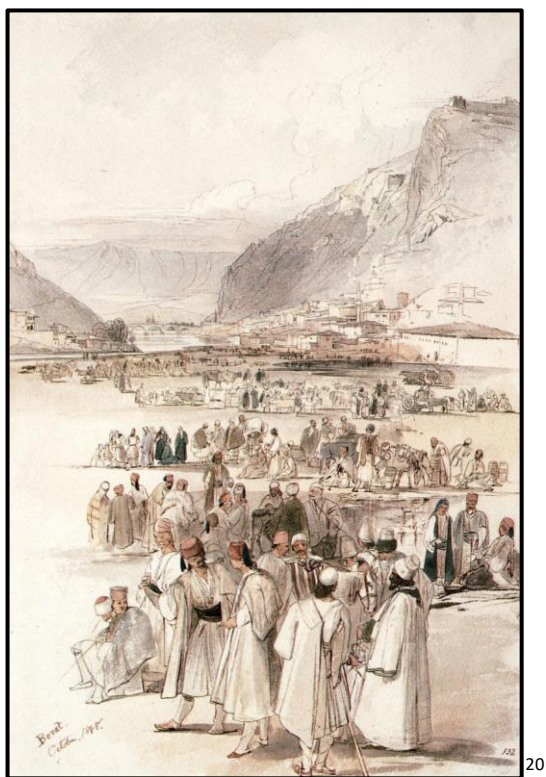
---

¹⁷ Ioli Vingopoulou, from <https://eng.travelogues.gr/collection.php?view=283>

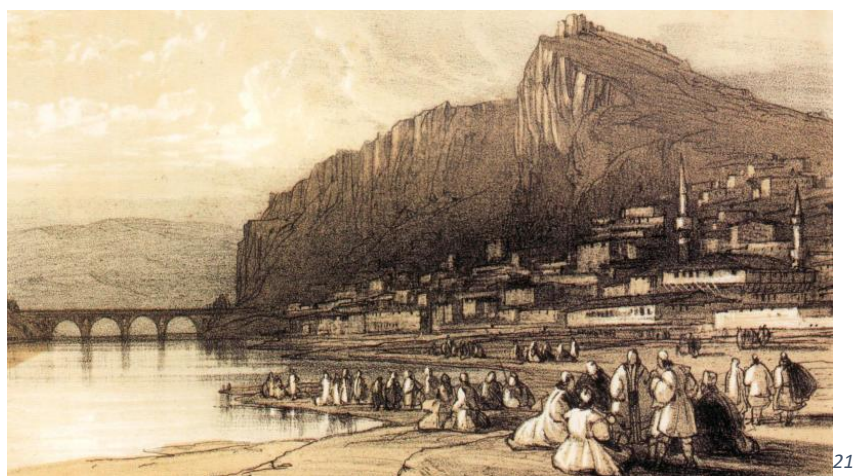
¹⁸ Albania in the Painting of Edward Lear: Robert Elsie. (n.d.). Retrieved from <http://www.albanianart.net/painting/lear/lear025.htm>

Μακεδονία, όπου συνάντησε πολλά παράξενα έθιμα και πεποιθήσεις.¹⁹ Ξεκίνησε να καταγράφει και εξέδωσε πολλά βιβλία πάνω στα ταξίδια της. Το Μπεράτι δεν λείπει από τα γραπτά της.

Εικόνα 112 Έργο ζωγραφικής του Edward Lear που απεικονίζει το Μπεράτι, 1848

Εικόνα 113 Έργο ζωγραφικής του Edward Lear που απεικονίζει το Μπεράτι, 1848

¹⁹ Edith Durham. (n.d.). Retrieved from <https://museums.calderdale.gov.uk/edith-durham>

²⁰ Retrieved from <http://www.albanianart.net/painting/lear/lear025.htm>

²¹ Retrieved from <http://www.albanianart.net/painting/lear/lear025.htm>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας το Μπεράτ είναι μία πόλη ξεχωριστή για την Αλβανία. Οι δρόμοι και τα σοκάκια της έχουν να μας διηγηθούν ιστορίες αιώνων. Μέσα σε αυτά και η δικές μου προσωπικές αναμνήσεις. Μία πόλη μουσείο όπως την χαρακτηρίζουν. Κάποιος, που μελλοντικά σκοπεύει να επισκεφτεί την πόλη, του προσφέρεται ένα μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων και πηγών γνώσης. Ήδη υπάρχουν πολλές μελέτες, αναφορές και έργα, σαν αυτό, τα οποία μιλούν για την πόλη . Το καθένα έχει την αξία του και όλα μαζί συμβάλλουν στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αυτού του τόπου και ενδεχομένως την έμπνευση στο μέλλον, για περισσότερες καταγραφές και άρθρα για τον όμορφο αυτό τόπο.

*Εικόνα 114 Zoica 3 muajsh, hera e parë në Shqipëri edhe në Berat, në duart e teta Diti, në odën e madhe, 09/2001
Ζωίτσα 3 μηνών, πρώτη φορά στην Αλβανία και στο Μπεράτ, στα χέρια της θείας Ντίτι, στο μεγάλο δωμάτιο,
09/2001 - Φωτογραφίες από την παιδική μου ηλικία*

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1 Μέρος της πόλης από ψηλά.....	3
Εικόνα 2 Ο πεζόδρομος και από πίσω το Mangalem και το Κάστρο	4
Εικόνα 3 Παιδικές φωτογραφίες με τον παππού και την γιαγιά στην εξώπορτα του σπιτιού. - Φωτογραφίες από την παιδική μου ηλικία, Μπεράτ 2003.....	6
Εικόνα 4 Με τους παππούδες και τις γιαγιάδες μου για τα γενέθλια μου - Φωτογραφίες από την παιδική μου ηλικία, Μπεράτ 2003.....	7
Εικόνα 5 Οι δύο παππούδες μου στον γάμο των γονιών μου - Φωτογραφίες από το αρχείο της οικογένειας, Μπεράτ 2000	7
Εικόνα 6 Τα τείχη του κάστρου.....	8
Εικόνα 7 Η γέφυρα της Γκορίτσα.....	11
Εικόνα 8 Σπίτια χτισμένα την εποχή του κουμμουνισμού	12
Εικόνα 9 Κεντρικός δρόμος προς την κεντρική πλατεία	13
Εικόνα 10 Ο κεντρικό πεζόδρομος.....	13
Εικόνα 11 Νεότερες γειτονιές και σπίτια στην πόλη	14
Εικόνα 12 Νεότερες γειτονιές και σπίτια στην πόλη	14
Εικόνα 13 Ο δρόμος Αντιπάτρεα διασχίζει όλη την πόλη	15
Εικόνα 14 Τμήμα της πόλης με θέα το βουνό Tomori	16
Εικόνα 15 Τμήμα της πόλης με θέα το ποτάμι Osumi και το βουνό Shpirag	16
Εικόνα 16 Το βούνο Τομόρι φαίνεται στο βάθος	17
Εικόνα 17 Οι παλιές φυλακές του κάστρου	18
Εικόνα 18 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου	19
Εικόνα 19 Οι παλιές φυλακές του κάστρου	19
Εικόνα 20 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου	20
Εικόνα 21 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου	20
Εικόνα 22 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου	21
Εικόνα 23 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου	22
Εικόνα 24 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου – Η εκκλησία της Αγίας Τριάδας.....	22
Εικόνα 25 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου	23
Εικόνα 26 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου	23
Εικόνα 27 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου	24
Εικόνα 28 Η αλβανική σημαία υψωμένη στο πιο ψηλό σημείο του Κάστρου.....	24
Εικόνα 29 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου	25
Εικόνα 30 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου	26
Εικόνα 31 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου	26
Εικόνα 32 Φωτογραφίες από το εσωτερικό του Κάστρου - Ηλικιωμένο ζευγάρι κάθεται πάνω σε ένα κανόνι.....	27
Εικόνα 33 Το εξωτερικό του Μουσείου	28
Εικόνα 34 Μέσα στο μουσείο - το εικονοστάσιο της εκκλησία της Κοιμήσεως της Παναγίας, διακοσμημένο από τον Ονούφριο	29
Εικόνα 35 Μέσα στο μουσείο - διακοσμημένο από τον Ονούφριο	30

Εικόνα 36 Μέσα στο μουσείο - το Ιερό ζωγραφισμένο από τον Ονούφριο	30
Εικόνα 37 Μέσα στο μουσείο - τμήμα στο εικονοστάσιο φτιαγμένο από τον Ονούφριο.....	31
Εικόνα 38 Mangalem.....	32
Εικόνα 39 Ανάμεσα στα σοκάκια της γειτονιάς.....	33
Εικόνα 40 Ανάμεσα στα σοκάκια της γειτονιάς.....	33
Εικόνα 41 Ανάμεσα στα σοκάκια της γειτονιάς.....	34
Εικόνα 42 Goriga από ψηλά - φωτογραφία τραβηγμένη από το κάστρο	35
Εικόνα 43 Goriga	36
Εικόνα 44 Goriga	36
Εικόνα 45 Η παλιά γέφυρα της Γκορίτσας.....	37
Εικόνα 46 Η παλιά γέφυρα της Γκορίτσας.....	38
Εικόνα 47 Η νέα γέφυρα της πόλης	38
Εικόνα 48 Η νέα γέφυρα της πόλης από ψηλά.....	39
Εικόνα 49 Η νέα γέφυρα της πόλης	39
Εικόνα 50 Mangalem.....	40
Εικόνα 51 Το σαλόνι στο σπίτι του κ.Υμερ Kordha στο Mangalem	41
Εικόνα 52 Υπνοδωμάτιο σε ένα παραδοσιακό σπίτι στο Κάστρο	41
Εικόνα 53 Η είσοδος παραδοσιακού σπιτιού στο Κάστρο	42
Εικόνα 54 Χολ παλιού παραδοσιακού σπιτιού, πλέον ξενοδοχείο, στο Κάστρο	42
Εικόνα 55 Το Τζαμί του Μόλυβδου και δίπλα η Εκκλησία του Αγίου Δημητρίου σε κεντρικό σημείο στην πόλη.....	43
Εικόνα 56 Περιφορά επιταφίου στην πόλη και από μπροστά αφήσα που εύχεται Καλό Ραμαζάνι	44
Εικόνα 57 Περιφορά Επιτάφιοι και από πίσω το Τζαμί των Εργένηδων	44
Εικόνα 58 Φωτογραφίες από το την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ.....	45
Εικόνα 59 Φωτογραφίες από το την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ.....	46
Εικόνα 60 Φωτογραφίες από το την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ.....	46
Εικόνα 61 Φωτογραφίες από το την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ - διακοσμημένο από τον Ονούφριο.....	47
Εικόνα 62 Φωτογραφίες από το την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ - η γιαγιά αφήνει λουλούδια στην πόρτα του Ιερού.....	47
Εικόνα 63 Το ψηφιδωτό, στην μέση ο ήλιος και γύρω του η γη η οποία περιστρέφεται.....	48
Εικόνα 64 Ιερό έξω από την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ.....	48
Εικόνα 65 Η Εκκλησία της Αγίας Τριάδας.....	49
Εικόνα 66 Εγκαταλελειμμένο σπίτι πάνω στο κάστρο στου οποίου το υπόγειο λειτουργούσε σαν εκκλησία	49
Εικόνα 67 Η Εκκλησία του Αγίου Δημητρίου.....	50
Εικόνα 68 Η Εκκλησία του Αγίου Θωμά	50
Εικόνα 69 Η Εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα	50
Εικόνα 70 Το κατεστραμμένο Κόκκινο Τζαμί πάνω στο κάστρο.....	51
Εικόνα 71 Το Τζαμί του Σουλτάνου από ψηλά	52
Εικόνα 72 Φωτογραφίες από το εσωτερικό στο Τζαμί του Σουλτάνου	52
Εικόνα 73 Φωτογραφίες από το εσωτερικό στο Τζαμί του Σουλτάνου	53

Εικόνα 74 Φωτογραφίες από το εσωτερικό στο Τζαμί του Σουλτάνου	53
Εικόνα 75 Φωτογραφίες από το εσωτερικό στο Τζαμί του Σουλτάνου	54
Εικόνα 76 Φωτογραφίες από το εσωτερικό στο Τζαμί του Σουλτάνου	54
Εικόνα 77 Το Τζαμί του Σουλτάνου	55
Εικόνα 78 Το Τζαμί των Εργένηδων	56
Εικόνα 79 Το Τζαμί του Μολύβδου	57
Εικόνα 80 Ανεβαίνοντας στην Εκκλησία	59
Εικόνα 81 Ο πιο ξεχωριστός καφές	59
Εικόνα 82 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη	60
Εικόνα 83 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη	60
Εικόνα 84 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη – Μαραθώνιος Μπερατίου 2023.....	61
Εικόνα 85 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη – Μαραθώνιος Μπερατίου 2023.....	61
Εικόνα 86 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη	62
Εικόνα 87 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Στην μεγάλη αγορά το Σάββατο	62
Εικόνα 88 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - στην μεγάλη αγορά το Σάββατο	63
Εικόνα 89 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - στην μεγάλη αγορά το Σάββατο	63
Εικόνα 90 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη – μετακίνηση με αυτοσχέδιο τρίκυκλο στην γειτονιά της Γκορίτσας	64
Εικόνα 91 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - μεταφέροντας πρώτες ύλες στην γειτονιά του Μανγκαλέμ	64
Εικόνα 92 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Παίζοντας ντόμινο στην κεντρική πλατεία.....	65
Εικόνα 93 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη	65
Εικόνα 94 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη	66
Εικόνα 95 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Ψαρεύοντας στον ποταμό Οσούμι	66
Εικόνα 96 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Ξυλουργός εν ώρα εργασίας	67
Εικόνα 97 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Ο πάγκος του ξυλουργού εν ώρα εργασίας	67
Εικόνα 98 Εικόνες από την καθημερινή ζωή στην πόλη - Βροχερή μέρα, το ποδήλατο χρησιμοποιείτε πολύ στην πολύ από τους κατοίκους.....	68
Εικόνα 99 Η 7η γενιά της οικογένειας Goxhomani. από αριστερά ο Kristaq Goxhomani με την Aferdita Shahini-Goxhomani, στην μέση ο Dhimitraq Dhimitri με την Evlloqi Goxhamani-Dhimitri, δεξιά ο Ilir Goxhomani με την Nereida Zanati-Goxhomani -Φωτογραφίες από το αρχείο της οικογένειας, Μπεράτ 1999	70
Εικόνα 100 Το ανατολικό σπίτι της οικογένειας, το σπίτι του παππού μου	71
Εικόνα 101 Το σπίτι της οικογένειας Γκοτζομάνι.....	71
Εικόνα 102 Ένας από τους τέσσερις ζωγραφισμένους τοίχους του μεγάλου δωματίου.	72
Εικόνα 103 Ένας από τους τέσσερις ζωγραφισμένους τοίχους του μεγάλου δωματίου.	73
Εικόνα 104 Ένας από τους τέσσερις ζωγραφισμένους τοίχους του μεγάλου δωματίου.	73
Εικόνα 105 Ένας από τους τέσσερις ζωγραφισμένους τοίχους του μεγάλου δωματίου.	74
Εικόνα 106 Η θέα από το μπαλκόνι της οικογένειας Γκοτζομάνι	75
Εικόνα 107 Η θέα από το μπαλκόνι της οικογένειας Γκοτζομάνι	75
Εικόνα 108 Η θέα από το μπαλκόνι της οικογένειας Γκοτζομάνι	75
Εικόνα 109 Τα περίφημα γλυκά.....	76

Εικόνα 110 Τα περίφημα γλυκά και παραδοσιακά λικέρ	76
Εικόνα 111 Η γιαγιά Margalina.....	77
Εικόνα 112 Έργο ζωγραφικής του Edward Lear που απεικονίζει το Μπερατι, 1848.....	79
Εικόνα 113 Έργο ζωγραφικής του Edward Lear που απεικονίζει το Μπερατι, 1848.....	79
Εικόνα 114 Zoica 3 muajsh, hera e parë në Shqipëri edhe në Berat, në duart e teta Diti, në odën e madhe, 09/2001 Ζωίτσα 3 μηνών, πρώτη φορά στην Αλβανία και στο Μπεράτ, στα χέρια της θείας Ντίτι, στο μεγάλο δωμάτιο, 09/2001 - Φωτογραφίες από την παιδική μου ηλικία.....	81

Βιβλιογραφία

Συνευτεύξεις

1. Συνέντευξη από τον ιστορικό της πόλης Ymer Kordha
2. Συνέντευξη από τον δάσκαλο ιστορίας της πόλης Llambi Goxhomani

Βιβλία

3. Η ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΣΤΙΓΜΗ, Λόγος για την φωτογραφία, Henri Cartier-Bresson, Εκδ, Άγρα ISBN 978-960-325-855-1
4. Berati, Etnografia në shekuj, Parashqevi Sahatçi (Salepi), Tirane 2011, εκδ. Botimet Toena
5. ΒΕΡΑΤΙΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΒΕΡΑΤΙΟΥ Συγγραφέας: Ρικάκης Εμ. δ/ντής των Αρχείων του Υπ. Εξωτερικών, ΕΝ Αθηναις, τυπογραφείο Εστία, 1910
6. Elsie, Robert (2001). A Dictionary of Albanian Religion, Mythology, and Folk Culture. New York, NY: New York University Press. ISBN 978-0-8147-2214-5.
7. Elsie, Robert (2010). Historical Dictionary of Albania (2nd ed.). Scarecrow Press. p. 46. ISBN 978-0-8108-7380-3.
8. Koukoudis, Asterios (2003). The Vlachs: Metropolis and Diaspora. Thessaloniki: Zitros Publications. p. 358. ISBN 978-960-7760-86-9. "Berat...Albanian-speaking."
9. Skendi, Stavro (1967a). The Albanian national awakening. Princeton: Princeton University Press. p. 12. ISBN 978-1-4008-4776-1
10. Qyteti iliro-arberor i Beratit, Hëna Spahiu Εκδ. Akademia e Shkencave e Republikës të Shqipërisë, Instituti i Arkeologjisë, 1990
11. Σίσιου, Ιωάννης. «Ο παλαιός των ημερών ως ξεχωριστή εικονογραφική σύλληψη του ζωγράφου Ονούφριου στην Καστοριά» (PDF)
12. Scanderbeg: Eagle of Albania, Charles Ewert, Published by Double Eagle, Newcastle, ON, 1981

Ιντερνετικές αναφορές

13. Centre, U. W. H. (n.d.). Historic Centres of Berat and Gjirokastra. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/569/>
14. Berat, Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica, inc. Available at: <https://www.britannica.com/place/Berat>
15. Codex Purpureus Beratinus. (n.d.). Retrieved from <https://www.unesco.org/en/memory-world/codex-purpureus-beratinus?hub=1081>
16. Wiki, C. to S. Αντίπατρος Α \Μακεδονία, Science Wiki. Fandom, Inc. Available at: https://science.fandom.com/el/wiki/%CE%91%CE%BD%CF%84%CE%AF%CF%80%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%91_%5C%CE%9C%CE%B1%CE%BA%CE%B5%CE%B4%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%B1
17. Orakujtetomorrit. (2022). Ahmet Kurt Pasha, dritëhijet e një personazhi me peshë historike. Retrieved from <https://orakujtetomorrit.al/ahmet-kurt-pasha-dritehijet-e-nje-personazhi-me-peshe-historike/>

18. Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα. (n.d.). Retrieved from https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CF%83%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B6%CE%AC%CE%BA%CE%B9
19. SANJAK Definition & Meaning. (n.d.). Retrieved from <https://www.dictionary.com/browse/sanjak>
20. Unique Site - Gorica Bridge. (n.d.). Retrieved from <https://berat.al/top-place?id=30>
21. Berat. (n.d.). Retrieved from <https://www.albaniantourist.com/berat.html>
22. (N.d.). Retrieved from <https://liberale.al/shqiperi/sociale/national-geographic-travel-berati-historia-e-nje-qyteti-magjeps-i94748>
23. Mace: Italian. (n.d.). Retrieved from <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/29020>
24. Berat: A Living Museum of Balkan History. (n.d.). Retrieved from <https://www.historytools.org/stories/berat-a-living-museum-of-balkan-history>
25. Aleksandër, M. (2022). ARBANENSE BISHOPRIC, GJON KASTRIOTI AND THE QUARREL ABOUT THE BORDERS OF THE BISHOPRIC LEZHA'S. Retrieved from <https://www.academia.edu/71093794>
26. Skanderbeg. (n.d.). Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Skanderbeg>
27. Gjergj Kastrioti Skënderbeu: The Dragon of Albania. (2024). Retrieved from <https://trespasser-on-earth.org/albania/skenderbeu/>
28. Gibbon, Edward (1789) *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*, Volume 6 http://www.historyofwar.org/articles/people_skanderbeg.html
29. Bashkia e Beratit - Kodiket e Beratit. Retrieved from <https://bashkiaberat.gov.al/kodiket-e-beratit/>
30. BankOfAlbania – Beratinus Retrieved from https://www.bankofalbania.org/rc/doc/Beratinus_fletepalosja_shqip_18526.pdf
31. Albania in the Painting of Edward Lear: Robert Elsie. (n.d.). Retrieved from <http://www.albanianart.net/painting/lear/lear025.htm>
32. LEAR, Edward. *Journals of a Landscape painter in Albania etc.*, London, Richard Bentley, 1851, Retrieved from <https://eng.travelogues.gr/collection.php?view=283>
33. Edith Durham. (n.d.). Retrieved from <https://museums.calderdale.gov.uk/edith-durham>